

Moderskab 2005

- en etnografiske undersøgelse af anvendelsen af narrativer i skabelse af ny identitet og forståelse af rollen som mor i det moderne samfund



Master i Sundhedsantropologi

Susanne Hede Jensen

Studienummer: 20010268

Vejleder: Anne Line Dalsgaard

Antal anslag: 93.953

Dato: 1. Juni 2005

(Forsidebilledet er dels af den australske fotograf Anne Geddes, dels en tegning fra Århus Stiftstidende)

Abstract

Motherhood 2005

- **An ethnography study on a narrative approach in finding a new identity as a mother**

This study is looking into two different approaches to understanding identity as you are becoming a mother. The traditional anthropological way of understanding the transition in identity when you have given birth to your first child, is to see it as a ritual (Rites of Passage) as described by Arnold van Gennep and Victor Turner. This approach is helpful in a structuralistic society where everybody knows the right position to be in. But in today's society where everybody has to create your one reality and the image of yourself another approach might be more helpful. This study argues that by using narratives in the process of understanding your new identity, a young mother of today is shaping her self and finding the right expression of her role as a mother.

The study has taken place in a setting where the health visitor is visiting mothers with their first child in Denmark. The mothers aim to create a happy family and their expectations are high. The goal about the happy family is like a coloured scrap, but reality when the child is delivered may be quite different to this. Motherhood is a physical, psychological and a cultural understanding, and the health visitor can be supportive to the mother in processing towards the new identity and role for the sake of the healthiness and growth of the child.

Indholdsfortegnelse

Indledning

- Glansbillede – forventninger **side 1**
- Moderskabets indhold fra starten **side 2**
- Mødrene og sundhedsplejersken **side 3**
- Opgavens opbygning **side 5**

Kapitel 1: Ny identitet gennem overgangsriter

- Fødslen som ritual **side 6**
- Overgangsriter **side 9**

Kapitel 2: Metode i projektet

- Felten og informanterne **side 12**
- Egen position **side 13**
- Ethiske overvejelser **side 14**
- Refleksioner over forløb og materialet **side 16**

Kapitel 3: Moderskabet

- Forberedelse til moderskabet **side 19**
- Udfordringer i det moderne samfund **side 19**
- Den lykkelige familie **side 20**
- Moderskabet kulturelt og historisk **side 25**

Kapitel 4: Teori om narrativer og selvet

- Narrativer **side 33**
- Selvet **side 36**

Kapitel 5: Konklusion og afslutning

- Sundhedsplejersken på nyt terræn **side 39**

Litteraturhenvisning

Indledning

Moderskab i dagens Danmark praktiseres med større og større fokus på 'det perfekte'. Unge mødre læser om barnets udvikling og pasning og pleje i bøger, blade og på internettet, og søger oplysningerne i bestræbelsen på at fremstå som perfekte i rollen som mor og høste den dertil hørende anerkendelse i deres sociale netværk. Dette stiller sundhedsplejersker overfor nye udfordringer, idet de mødes med nye måder at praktisere moderskab på, når de i hjemmebesøget drøfter barnets sundhed og trivsel gennem opvæksten med mødrene.

I det følgende vil jeg fokusere på en bestemt gruppe af mødre, jeg kender fra min praksis som sundhedsplejerske: de nybagte mødre, der viderefører en del af deres hidtidige sociale liv, dog nu sammen med barnet – også kaldet café mødre¹. Hvor man tidligere inden for antropologien har set inkorporationen af den nye mor i et på mange måder funktionalistisk perspektiv, hvor samfundet tildeler hende en ny position, vil jeg vise, hvordan man i stedet ud fra et narrativt perspektiv kan se disse nye mødres ændrede sociale identitet som et resultat af deres selvfremsstilling.

Glansbillede – forventninger

Malene² sætter sig i en lænestol i den stilrene, pastelfarvede stue for at amme pigen. Hunden hopper op ad hendes ben for at komme op i stolen til hende, og hun lader den nu komme op og sidde ved hendes side. Den lille hvide terrier putter sig ind til hende, og det er tydeligt, at de alle 3 har prøvet dette før, og at de er veltilpasse med denne indretning både mor og barn samt hunden. Det får mig til at tænke på et glansbillede... For at undgå søskendejalousi anbefaler ammerådgivere en ammende mor på samme måde at have en større søskende ved siden af sig, mens hun ammer den lille.

Malene fortæller, at hun har oplevet, at det var meget svært at få et barn – som om det glansbillede, hun havde forestillet sig krakelerede. Hun fortæller også, at hendes veninder fra tidligere slet ikke har kunnet forstå det, hun har været igennem. Det har hun været meget skuffet over.

¹ Her er tale om mit ord og ikke en kategori indenfor antropologien. Mødrene i mit projekt er forskellige, aldersmæssigt er de fra 21 år til midt i 30'erne. Førstegangsfødendes gennemsnitsalder i dag er 27,5 år, ifølge Danmarks Statistik. Jeg har dog især interesseret mig for 1. gangs mødre, som har den beskrevne adfærd, fordi de måske repræsenterer den kommende generation af mødre. Se også senere i teksten.

² I opgaven er uddrag af data markeret med indryk og kursiv.

Glansbilledet af en mor med sin lille baby ved brystet er for mange vordende mødre et ideal, som sætter dagsordenen for hendes forestillinger om moderskabets første stadier. I min dagligdag som sundhedsplejersker oplever jeg, at det er trendsættende på samme vis som høje og slanke fotomodeller påklædt i tidens look skaber idealbilleder for unge skolepiger – faktisk helt ned til piger i 3. klasse. Begge forhold er udtryk for ikoner for vores tid, begge er de skabt i vores samfunds kulturelle forståelse. Virkeligheden er ofte en ganske anden, mange mødre skal gennemleve en tid med smerter og nederlag for at opnå den beskrevne idyl. På samme vis oplever jeg vægtproblemer være helt almindelige blandt de unge skolepiger, der med eller uden grund kæmper for at nå idealet.

En vellykket amning kan være med til at bekræfte, at den nybagte mor har styr på situationen og dermed har styr på sit liv, hun kan vise overfor omverdenen, at hendes moderskab lykkes. Det er altså et ideal, hun skal leve op til. At moderskabet lykkes er ikke blot et mål for den enkelte mor, men også et mål for den indsats sundhedsplejersken³ tilbyder hende. Der er tale om et incitament fra to sider – i moderens perspektiv vil hun stræbe efter at lykkes som mor og at høste anerkendelse i sit netværk, og i det samfundsmæssige perspektiv yder sundhedsplejersken en indsats for, at moderen kan varetage sin opgave som omsorgsgiver for barnet og dermed udfylde sin rolle som forældre, altså både et sundhedspolitisk og samfundsmæssigt anliggende.

Moderskabets indhold fra starten

Moderskabet (og forældreskabet) starter, når et par beslutter sig for, at de ønsker et barn, og at de ønsker at blive en familie med børn, fastslår den danske antropolog Tine Tjørnhøj-Thomsens (1998). I sin afhandling om "Tilblivelseshistorier" kalder hun det at gøre sig "Klar til børn", og det indeholder forberedelser og timing på flere niveauer og af både praktisk, socialt og psykologisk art. Praktisk kan f. eks. være indretning eller ombygning af boligen, og at lægge præventionen på hylden (og dermed kontrollen af kroppens naturlige evner til reproduktion), socialt kan være overvejelser i forhold til karriere eller familiemæssige tilpasninger, psykologisk er hele forestillingen om, hvordan livet med et barn bliver, og hvilke udfordringer det kan byde på, og hvilke følelsesmæssige oplevelser der kan være og forandringer i parforholdet. Der skal skabes tid og rum til barnet.

³ Se "Lov om forebyggende ordninger for børn og unge. Retningslinier", Sundhedsstyrelsen, 1995

Moderskabet er i en fase bundet til en biologisk proces, der foregår i 9 måneder i kvindens krop. Tjørnhøj-Thomsen taler om ”*et kropsligt forankret moderskab*” (ibid., s. 83), der med er adgangsgivende til fællesskab med andre kvinder og kvindeliv. En anden dansk antropolog Malene Lind (2002, s. 39) skriver, at man kan ”*anse kvindens kropslige graviditetserfaring og fødselsoplevelse som konstituerende for den primordiale relation mellem forældre og børn.*” Hun mener, at kvinden har fortrin frem for manden i relationsdannelsen til barnet på grund af det kropslige aspekt af moderskabets begyndelse. På det psykologiske plan beskriver psykolog Charlotte Mosbæk (1996) en anderledes ligestilling mellem forældrene, idet begge bliver dannet som forældre i graviditeten, hvor der finder en fremadskridende psykologisk proces sted, og de gennemlever flere psykologiske stadier, der mentalt forbereder begge til at blive forældre og give barnet omsorg (ibid., 1996). Som vist hos Tjørnhøj-Thomsen (1998) er moderskab dog i høj grad også socialt og kulturelt konstrueret, og forandringerne omkring status og position i samfundet starter i vores kultur allerede før graviditeten er en realitet. Den gravide kvinde befinder sig også i en situation, hvor hun bliver underlagt kontroller i sundhedsvæsenet (lægebesøg, scanning og jordemoderkontrol), samtidig kan det give status som vises i form af beundring og misundelse fra andre kvinder, både når hun fortæller nyheden til familie og venner, men også tilfældigt forbipasserende på gaden, kan komme med kommentarer, når graviditeten bliver synlig.

Som sundhedsplejerske hører jeg mødrenes fortællinger om både graviditeten og fødselsforløb, og jeg oplever, at de er meget påvirkede af, at alt går rigtigt til for at tro på, at de kan være den gode mor, sådan som idealet eller ”glansbilledet” foreskriver.

Mødrene og sundhedsplejersken

Oplevelser fra min praksis indeholder dagligt bekræftelser af kvinders status som mor, idet et besøg af sundhedsplejersken er et tydeligt bevis på denne nye tilstand, hun befinder sig i. Sundhedsplejersken som en sundhedsprofessionel og offentlig person har siden 1937⁴ beskæftiget sig med det succesfulde moderskab med barnets sundhed for øje. Hun bekræfter moderen i sin rolle og er agent for moderens inkorporation af samfundets værdier og normer omkring moderskab. Kontrasterne mellem moderens idealbillede af

⁴ Se Henriette Buus: ”Sundhedsplejerskeinstitutionens dannelse – en interpellationsanalyse”, Museum Tusulanums Forlag, København. 1999

netop denne periode i hendes liv og virkeligheden tag i hendes reelle liv er arena for sundhedsplejerskens indgriben. I den sociale kontekst for moderskabet findes der normer⁵ for, hvordan man er som mor, der er handlerum og begrænsninger, som er socialt og kulturelt bestemte. Det er en vigtig del af sundhedsplejerskens mission (styret af Sundhedsstyrelsens retningslinier) at vejlede de nybagte mødre, så de ved, hvordan moderskabet kan praktiseres til gavn for barnets sundhed og trivsel. I dagens Danmark har nybagte forældre stort fokus på 'den perfekte familie' og 'den perfekte mor', som forfatter Anette Vestergaard (2004, s. 236) skriver om, og der findes et utal af muligheder for hjælp til børn og forældre i form af private og offentlige organisationer, bøger og telefonlinier, og udfordringen til de unge mødre bliver derfor præget af høje idealer og store forventninger til rollen som mor.

Jeg har erfaret, at betydningen af et succesrigt moderskab for nutidens mødre afspejles i deres søgen efter viden om barnets sundhed og trivsel både gennem overleveringen fra tidligere generationer, sundhedsplejerskens vejledninger, lægens anvisninger samtidig med de øvrige muligheder, der byder sig i nutidens Danmark (f.eks. kontakt med ligesindede via internet og mobiltelefoner). Det er vigtigt for dem at iscenesætte sig selv som mor og at vise omverdenen billeder på kontrol over situationen. Jeg har derfor overvejet, om sundhedsplejersken kommer på nyt terræn i bestræbelserne for at følge med tidens udfordringer til mødrene.

Mine refleksioner har peget på et fokus for dette masterprojekt, som er blevet bekræftet gennem feltstudier blandt nybagte mødre og i enkelte tilfælde også fædre. Som udgangspunkt for dette projekt har jeg interesseret mig for moderen og hendes selviscenesættelse, mens faderen bevidst hverken er medinddraget eller medtænkt ej heller udeladt. I min praksis ser jeg, at for nutidens unge forældre er fællesskab omkring omsorgsopgaverne et *must*, men fællesskabet er af praktiske grunde ikke i fokus her.

Jeg har taget udgangspunkt i følgende problemformulering:

En etnografisk undersøgelse af moderskab hos nybagte mødre anno 2005 – med særligt fokus på unge førstegangsmødres oplevelser i den første tid med spædbarnet. I undersøgelsen vil jeg fokusere på de nyblevne mødres forståelse af rollen, og hvordan den kan praktiseres f. eks. gennem brug af moderne kommunikationsmidler i skabelsen af sociale netværk.

⁵ Eksempelvis "Vellykket Amning" fra Sundhedsstyrelsen, 2003, som angiver amningens længde og omfang som korrekt, når det er fuld amning i ca. 6 måneder

Opgavens opbygning

Jeg vil i det første kapitel kigge på den traditionelle antropologiske forståelse af moderskab, hvor den nybagte mor ses som værende i en overgangsfase. Det er overgangen fra den del af voksenlivet, hvor hun lever alene eller sammen med en partner til en ny del af livet, hvor hun træder ind i rollen som mor og finder sin nye identitet gennem overgangsritualer. Jeg har her inddraget teorierne af Arnold van Gennep og Victor Turner om Les Rites de Passage. Jeg har også undersøgt antropologisk litteratur med fokus på fødsler, fordi ritualer omkring fødslen har betydning for moderskabet. I kapitel 2 beskrives den etnografiske metode i nærværende studie og refleksioner over det genererede materialet. Jeg vil dog gøre opmærksom på, at jeg i dette projekt behandler oplevelser for nogle få nybagte mødre, og der er ikke basis for generaliseringer af konklusionerne. Jeg mener dog, at kunne vise interessante sammenhænge mellem fortællinger om og billeder på moderskab i nutiden og betingelserne for unges identitetsudvikling i det moderne⁶ samfund. Derfor handler kapitel 3 om moderskab, hvor jeg først trækker udvalgte temaer ud af mine data omkring moderens funktioner og derefter kigger på de kulturelle og historiske perspektiver. Jeg vil afrunde kapitlet med idealbilledet af 'den lykkelige familie', som bliver udfordringen for et kommende forældrepar, og udfordringen i det moderne samfund, hvor voksenlivets indeholder iscenesættelsen af sig selv som person. Kapitel 4 er et bud på en anderledes teoretisk tilgang til tilblivelsen som mor, hvor kvinden indtræder i en ny social position ved at redefinere sig selv gennem narrativer. Jeg vil i kapitel 5 afslutningsvis runde argumentet af og kort diskutere, hvordan iscenesættelsen af sig selv som ung kan hænge sammen med billeder af nutidens moderskab. Kan man finde aspekter af moderens inkorporation af nye værdier, som genspejler hendes tidligere liv? Endelig vil jeg drøfte relevansen af studiet i det hele taget og i forhold til sundhedspleje til den nybagte mor og overveje, om sundhedsplejersken er på nyt terræn, når de kommende generationer af mødre viser sig.

Det er ikke min hensigt at belyse alle sider af moderskabet i dagens Danmark, men med udgangspunkt i mine data at vise nogle interessante aspekter af moderskabet. Det er mit håb, at jeg med antropologiens hjælp kan vise lidt den balance mellem det unikke og det partikulære ved at uddrage det, der er fælles for mennesker, og det der adskiller os.

⁶ Jeg skelner ikke mellem moderne og post-moderne samfund, men anvender Giddens forståelse, se desuden reference.

Kapitel 1

Ny identitet gennem overgangsriter

Fortælling om Malene (hvoraf der er et udsnit i indledningen) handler om hendes oplevelser i forbindelse med at blive mor. Den handler om overgangen fra voksen kvinde til mor, og om hvor svært det har været. Konceptionen er ikke lykkedes umiddelbart og ad naturlig vej, da parret har været gennem flere fertilitetsbehandlinger uden succes. Da det endelig lykkes, at blive gravid, er denne tilstand heller ikke uproblematisk eller normal, idet hun føder for tidligt. Efter barnets fødsel er det også svært for hende, da hun er indlagt med datteren i over 1 måned, og hun synes ikke, at venindernes har forståelse for hendes situation. På flere områder er denne overgang fra at være kvinde til at blive mor altså svær for Malene, især fordi hun føler sig udenfor og socialt isoleret.

En anden mor, Mettes (og Eriks) historie er helt anderledes, idet hun har mødt genkendelighed og forståelse i sin omgangskreds. Mette er også mor for første gang, og hendes forløb har været ganske ukompliceret i forhold til konception, graviditet og fødsel. Hun (og far) siger:

Sundhedsplejersken spørger, hvordan de synes, det er at blive forældre. Erik (far) svarer: "Det har ikke været den store omvæltning, som jeg havde troet. Nogen siger, at det er først ved nr. 2 barn, at det for alvor er en omvæltning." Mette nikker og fortsætter: "Det hænger nok også sammen med, at hun er så nem, jeg går jo stadig på café med veninderne. Så kommer hun bare med."

Mette fortsætter samtalen med anvisninger på, hvilke caféer, der er børnevenlige og hvordan man kommer rundt i byen med en barnevogn. Mette er i færd med at få sin nye rolle til at passe til hendes tidligere rolle, dette praktiserer hun ved at gøre nogle af de samme ting, som hun gjorde før fødslen. For Malene betyder moderskabet fuldstændigt tab af den sociale position, hun tidligere havde, hun må altså redefinere sig selv og skabe sin nye rolle på helt andre præmisser. At være barnløs og derefter blive gravid medfører "et længere følelsesmæssigt, kropsligt og socialt belastende forløb" (Tjørnhøj-Thomsen, 1998, s. 234). De tidligere barnløse tør knap nok tro på, at de endeligt bliver forældre. Malene har tillige oplevet en tid med usikkerhed omkring barnets overlevelse, som jeg genkender som

helt almindeligt for forældre til et præmaturo⁷ barn. Hendes fortælling indeholder også brudstykker af disse øjeblikke:

”Jeg var ikke sikker på at få hende med hjem. Jeg troede hun døde fra mig”

For Mette har overgangen været anderledes let, da hun har formået at beholde sin sociale position og blot har tilføjet en ny rolle til hendes tidligere repertoire. Hun har næsten ikke oplevet at være udenfor i vennekredsen. Mettes udtræden af sine sociale sammenhænge virker næsten ubetydelige for hende og knap nok bevidst.

Antropologen Anne Line Dalsgaard (2002) skriver, om kvindens overgang til forældreskab, at det kan forstås som et ritual med 3 stadier. Første stadie, hvor *”adskillelse fra sin tidligere sociale position i den sociale struktur”* efterfølges af det andet stadie med *”en liminal fase hvor individet ... indvies i samfundets centrale værdier og normer”*. I 3. og sidste stadie vil kvinden være i *”en inkorporationsfase hvor individet ... gennem indsættelsesritualer anvises sin nye plads i den sociale struktur.”* (ibid., s. 54). Teorien om ’Les rites de Passage’, som den er beskrevet af Arnold van Gennep helt tilbage i 1908 har været anvendt hyppigt og i forhold til flere dele af den reproduktive kronologi, idet den her er anvendt i forbindelse med barselsperioden, mens andre (se nedenfor) taler om selve fødslen som et overgangsritual. Jeg vil senere i dette kapitel tale mere om van Genneps teori og anvendelsen af den.

Fødslen som ritual

De to informanters fortællinger, der her er på banen, indeholder både meget store forskelle og ligheder. På samme måde som barselsperioden opleves vidt forskelligt af kvinderne, så opleves og gennemleves fødslen forskelligt både for det enkelte individ, men også i forskellige kulturer.

Antropologen Brigitte Jordan (1963) skriver om moderskabet, at det på den ene side er universelt, idet kvinder i alle hjørner af kloden føder børn og dermed oplever moderskabet på den anden side, at det praktiseres helt forskelligt i forskellige kulturer. Hun har i sin bog *”Birth in Four Cultures”* (ibid., 1963) beskrevet forskellige oplevelser af og praksisser for fødsler i netop de 4 kulturer. Det er et tværkulturelt studie fra 4 forskellige steder (Amerika, Holland, Sverige og Yucatan i Mexico), der blandt andet handler om forskellige holdninger til den fødende kvinde. I Amerika er kvinden en passiv deltager og lægen er

⁷ Et for tidligt født barn

den aktive og en besluttende myndighed, mens kvinden i Holland og Sverige tages med på råd; lægen samarbejder med kvinden omkring fødselens forløb (ibid., s. 62). Jordan taler ikke om overgangsriter, men kalder fødslen for en kulturpsykologisk begivenhed. Hun har i den henseende været foregangskvinde eller Midwife to Anthropology of Birth, som hun er blevet kaldt i det interkollegiale rum. Jordan har med sine beskrivelser banet vejen for at se på fødslen som et selvstændigt kulturelt fænomen, og hun er blevet efterfulgt af den amerikanske antropolog Robbie Davis-Floyd (1994). Davis-Floyd har i sine studier undersøgt fødsler på hospitalet i Amerika og siger:

"American obstetrical procedures can be understood as rituals that facilitate the internalization of cultural values. These procedures are patterned, repetitive, and profoundly symbolic, communicating messages concerning our culture's deepest beliefs about the necessity for cultural control of natural processes." (ibid., 1994, side 340). Hun taler om fødsler som en medikaliseret proces, der burde være en unik og individuel erfaring for kvinden, og at processen dermed bliver en del af ritualerne omkring moderskabets begyndelse, som fungerer opdragende i kulturel forstand. Det amerikanske samfunds værdier bliver på denne måde internaliseret i kvindens forståelse af moderskabet, og hun vil endvidere give disse videre til sit barn. Robbie Davis-Floyd har et stort forfatterskab bag sig og er væsentlig indenfor Anthropology of Birth, hvor hun har lavet en del forskning og har deltaget aktivt i den faglige debat.

Tænker jeg på danske forhold på fødeafdelingerne⁸ så afspejler praksis en bevidsthed om den naturlige fødsel, men alligevel tages der ingen chancer. En fødende kvinde kan komme i badekar og føde selv dér, så længe jordemoderen er overbevist om, at mor og barns sundhed og sikkerhed er intakt. I det øjeblik der hersker usikkerhed eller uregelmæssighed overtages styringen og beslutningerne af jordemoderen og en eventuelt tilkaldt læge. Der er altså en duel mellem "back to nature" principper og den teknologiske styring. Som Davis-Floyd påpeger, lægges der allerede her en standard for de værdier, der hersker omkring moderskab og børneopdragelse. Der er en dualitet mellem selvbestemmelse over sit barns liv og samfundets kontrol med, at alt går ret til.

I studier fra Danmark om fødselsnarrativer skriver Dorrit Guttman (1998) om fødslen, at den er overvældende, fordi den i dag "rummer alle moderskabets symbolske og praktiske betydninger" (ibid., s. 17). Hun taler om omsorg og ansvar for barnet, som i nutiden

⁸ som jeg kender dem gennem jordemødre som tætte samarbejdspartnere

overgives til moderen ganske kort tid efter fødslen, mens det før i tiden var praksis at disse opgaver var fordelt på ammer, fædre (som husets overhoved) eller andre slægtninge. Guttman taler om, at kvinden får mere end ny identitet gennem fødslen, nemlig en individuel opgave eller snarere byrde, hvor dette tidligere var et slægtsanliggende.

Overgangriter

I flere danske antropologiske studier (Hansen 1991, Lind 2001, Jahn 2001, Tjørnhøj-Thomsen 1998 og Dalsgaard 2002) omtales tilblivelsen og processen 'fra vordende mor til mor' som overgangsfaser, hvor kvinden ved afsked med en tidligere social rolle, gennem 'isolation' i en tidsbegrænset periode og tilhørende ritualer (f. eks. barselsorlov, barnedåben eller navngivning) indtræder i en ny social position med ny erfaring og forståelse af sig selv. Denne måde at forstå processen og moderskabets betydning for kvindens indtræden i den nye rolle, benytter sig af teorier af den franske antropolog Arnold Van Gennep⁹ og den engelske antropolog Victor Turner¹⁰ om overgangsritualer.

Van Gennep ((1908) 1960) har i sine studier beskrevet et ensartet basalt mønster i ritualer observeret i forskellige kulturer, som indeholder en social overgang i livet, adgang til en ny og mere eksklusiv gruppe, position fra at være i træning til at være udlært, højere status. Strukturen i ritualerne indeholder 3 stadier: separation fra det tidligere stadie, en marginal eller liminal periode, og en inkorporationsfase, hvor nye normer og værdier bliver en del af identiteten.

Victor Turner (1967) taler om, at samfundet har struktur, og at menneskene har positioner (*a structure of positions*). Han mener, det er interessant at studere de perioder, der er imellem de forskellige positioner som selvstændige tidsperioder, f.eks. overgangen fra barndom til ungdom og derefter overgangen til voksenstadiet eller overgangen fra ung og voksen til en position som mor. Turner tager afsæt i van Gennep's beskrivelse af overgangsritualer (*les rites de passage*) og skriver i denne tekst om den del, der kaldes liminalitet. En overgangsfase indeholder tre stadier: adskillelse, liminalitet (eller margin) og reintegration. De ritualer, der er forbundet med overgange fra en status til en anden, har til hensigt i symbolsk form at udtrykke de grundlæggende værdier i et samfund, og at skabe og genskabe de opfattelser, vi har af verden. I liminalitetsfasen befinder mennesket sig

⁹ Arnold van Gennep er født i Tyskland. Hans modersmål var fransk. Levede 1873-1957.

¹⁰ Victor Turner, skotte, studerede i London og senere professor på University of Chicago, levede 1920-1983.

udenfor samfundet, dette kan både forstås konkret og i overført betydning. Der kan være en instruktør, som har autoritet, og som har opgaven med at lede personerne tilbage til samfundet og finde de rette holdninger og meninger om livet. Turner taler om, at være ”*no longer classified*” og ”*not yet classified*”. I liminalitsfasen sendes personen i ”skole” for at blive forberedt til den nye position. En skoling af mennesket kan altså foregå både gennem instruktøren, som man befinder sig i en personlig relation til og i en gruppe af ligesindede.

For nybagte mødre i Danmark findes der et offentligt lovfæstet¹¹ tiltag, hvor vejledninger fra sundhedsplejersken, som kommer på hjemmebesøg hos dem, bl.a. skal sikre, at den første tid med barnet forløber bedst muligt, og at moderen ammer sit barn mest muligt. I Amerika har den medicinske antropolog Dana Raphael (i sin bog: *The Tender Gift* fra 1973) beskrevet en Doula, som ’a woman helping woman’ altså en slags instruktør til den nybagte mor. Det har givet anledning et privat initiativ med træning¹² af doula’er. Raphael (1975) skriver, at doula’en har til opgave at ”*mothering the mother*” for at hendes amning af barnet skal blive en succes. Der er i begge tilfælde tale om en person udenfor slægten og bekendtskabskredsen, som skal guide den nybagte mor gennem den liminale fase. I de primitive samfund som van Gennep og Turner har studeret, er instruktøren en person fra lokalsamfundet altså ofte en ældre og respekteret mentor.

At være sammen med en gruppe af ligesindede er almindeligt i Danmark, hvor deltagelse i mødregrupper, som er et udbredt fænomen i Danmark er en forventning hos langt de fleste nybagte mødre. I antropolog Anne Line Dalsgaards (2002, s. 53-54) studie fra 1993 om danske barselskvinder skriver hun, at ”*mødregrupper forstærker barselslivets særegne univers og derved udgør et vigtigt element i den kulturelle konstruktion af moderskabet i Danmark.*”. Deltagelse i mødregruppen er en mulighed for ”*at møde andre i samme situation*” og dermed dele dette særegne univers og blive bekræftet i forståelsen af rollen som mor. Ved at kunne ”*komme ud af døren*” og ”*af sted til tiden*” (ibid., s. 60) kan de bevise, at de har evnen til at passe tiden, som er en vigtig norm i vores samfund. Det leder frem til en pointe i dette studie, som handler om at få flere sociale roller til at fungere sideløbende med hinanden.

¹¹ Lov om forebyggende sundhedsordninger for børn og unge fra 1995.

¹² National Association of Postpartum Care Service er ifølge deres egen hjemmeside dannet i 1993 og har træning og certificering for doula’er.

Dalsgaard skriver at ”*inkorporationen i rollen som mor*” ikke indebærer, at hun anvises en ny fulgyldig social position i lighed med den hun forlod. Hun skal fremover leve med moderskabet og hverdagslivet som parallelle betydningsrum, hvorved moderskabet ”*henvises til et sidespor.*” (ibid., s. 62).

I artiklen ovenfor nævnt er alle van Genneps stadier af overgangsritualer beskrevet: separation, liminalitet og inkorporation. Ved brug af denne traditionelle antropologiske tilgang bliver der fokus på de sociale roller moderskabet indebærer og funktionen af dem.

Kapitel 2

Metode i projektet

Jeg har altså set på, hvorledes overgangsritualer bliver brugt i forbindelse med forståelse af fødslen, som et selvstændigt kulturelt fænomen, der grundlægger væsentlige samfundsskabte normer og værdier, som rækker langt frem i moderskabets tidsmæssige ramme. De samme teorier er anvendt i den traditionelle antropologiske forståelse af moderskabet, hvor en mor gennem overgangsritualer inkorporerer normer og værdier. Jeg vil nu med denne viden i hånden vende mig til felten, hvor mine data er blevet genereret.

Gennem deltagerobservation og interview har jeg indsamlet data, som er anvendt sammen med teoretisk tilgang til analyse af det genererede materiale. Da jeg gennem hele denne uddannelse har haft interesse for at undersøge forskellige forhold indenfor mit eget fag, har jeg bevidst valgt at gå i felten i egen kultur.

En norsk forsker Cato Vadel (1991) skriver om feltarbejde i egen kultur, at det "*innebærer at en studerer en del av sin egen virkelighet.*" (ibid., s. 18), og at det umiddelbart synes lettere, men det kan også være langt sværere. Det kan være praktisk, og der er ikke sproglige udfordringer eller forhindringer, da man forstår fagudtryk og forkortelser, og man har også fælles værdier, med informanterne. Det er præcist det sidste forhold, at man har fælles værdier, der kan give anledning til, at man har en blind plet og ikke får øje på og spurgt til detaljer, som udenforstående måske ville se med det samme og naturligt ville sætte spørgsmål ved. Omvendt, siger Vadel, har man også mulighed for at fordybe sig på et smalt område, da man ikke skal starte med at orientere sig om simple forhold.

Jeg har altså bevidst valgt at give mig selv denne udfordring: at gå i felten i egen kultur. Det er dog ikke mine kollegaer – sundhedsplejerskerne – som er genstand for projektet, men mødrene, som er den gruppe i egen kultur, som sundhedsplejerskernes opgave er rettet mod og tiltænkt. Det kan dog ikke undgås, at sundhedsplejerskerne i et vist omfang indgår, da de er i en relation med moderen, når de er i hjemmebesøg hos hende.

Jeg har ønsket, at lave deltagerobservation i forskellige settings, hvor jeg dels har planlagt at følges med flere forskellige sundhedsplejersker på besøg hos udvalgte familier og dels har planlagt at overvære gruppeforløb hos unge mødre med særlige behov i Mødrehjælpen. Jeg har også planlagt, at gå på café, for at observere mødre i mødregrupper, når de mødes i det offentlige rum. Jeg vil bruge tid på at besøge mødrenes egne hjemmeside på nettet.

Felten og informanterne

I den første setting er familierne hovedsageligt udvalgt af sundhedsplejersken. Jeg har dog givet instruktioner om mine interessefelter til hende (helst unge mødre, som er førstegangs forældre), hvorefter hun har lavet aftaler med de konkrete familier. Sundhedsplejersken har altså fungeret som sekundær gatekeeper, men har samtidig også bidraget som informant, idet hun har givet mig informationer om mødrene. Sundhedsplejerskerne har alle været informeret i form af et brev med en kort præsentation af masterprojektet. Sundhedsplejersken har også været orienteret både mundtligt og skriftligt, idet jeg har lavet et brev til sundhedsplejersken, som er sendt både til mellemlederen og til den enkelte sundhedsplejerske. Jeg har også haft en samtale med den ledende sundhedsplejerske i de to kommuner, som har sagt god for projektet, dem har jeg betragtet som primære gatekeepere, da aftalerne kun kom i stand med deres samtykke. Jeg har fulgtes med sundhedsplejerskerne i 6 dage og været med dem i to besøg hver dag. Dette betyder, at jeg har som studerende deltaget i 12 besøg hos nybagte mødre sammen med disse mødres sundhedsplejerske. Babyerne har været mellem 10 dage gammel og 7 måneder. De 10 af mødrene har været førstegangs forældre og to har været flergangs forældre. Det har været besøg, hvor mødrene var alene hjemme; på nær 4 besøg, hvor far også har deltaget. I et besøg kom far og en arbejdskammerat hjem, dog kun kortvarigt for at spise frokost, men det gav alligevel anledning til spørgsmål fra ham omkring projektet og fra mig omkring hans oplevelse af at være far.

Interviewene er kommet i stand tilfældigt, idet mit feltarbejde er afviklet på udvalgte dage i løbet af en 3 ugers periode, hvor jeg flere af de øvrige dage har været på mit sædvanlige arbejde. Mødrene i mit eget distrikt har spurgt nysgerrigt til projektet, og i 3 tilfælde har det givet anledning til ½ times interview om deres oplevelser af moderskabet.

Jeg har desuden forsøgt at få lov til at følge en gruppe unge mødre i Mødrehjælpen. Her har jeg talt med lederen af Mødrehjælpen, som har givet mig adgang og derefter henvist mig til gruppelederen. Jeg har haft en længere korrespondance med hende om adgang til at overvære 3 – 4 møder for disse mødre. Hun har først indvilliget i dette for derefter at aflyse aftalen pga. af særlige omstændigheder i denne sårbare gruppe af mødre.

Jeg har desuden brugt 3 dage på at surfe på nettet. Jeg har kigget på de internet sider, som mødrene har angivet, at de brugte til at finde informationer og andre mødre i samme

situation, f. eks. i form af en net-mødregruppe. Jeg har også med flere af mødrenes tilladelse set på hendes barns hjemmeside, som forældre selv har oprettet om deres børn.

Jeg har også haft en café dag, hvor jeg har besøgt udvalgte caféer, som mødrene har angivet, at de brugte. Dette var dog i en periode, hvor der var dårligt vejr (meget store mængder af sne), hvilket betød, at barnevogne havde svære betingelser.

Egen position

I besøgene med sundhedsplejerskerne har jeg deltaget som sundhedsantropologi studerende, det har været oplyst og derfor åbenlyst, at jeg også selv er uddannet og arbejder som sundhedsplejerske. Det har givet mig en særlig position af flere grunde. For det første har jeg overvejet, om mit køn og min profession har været faktorer, som påvirker mit syn på informanterne og felten og dermed en bias. Hammersley og Atkinson (1995) skriver, at *"Another problem with settings in one's own society is that one may not be allowed to take on a novice role."* (ibid., s. 103). Denne problemstilling omkring roller har jeg haft med mig, da jeg lavede aftaler med sundhedsplejerskerne og i besøgene, og det var ikke umiddelbart let at få lov til bare at være observerende. For at tydeliggøre min rolle prøvede jeg nogle gange bevidst at underkommunikere i situationen og bare at kigge på. Denne problemstilling eksisterede både i forhold til sundhedsplejerskerne og til mødrene. Mødrene vidste, hvilken baggrund jeg kom med og kunne med rette forvente at få svar på deres eventuelle spørgsmål, men dette blev bremset af mine sparsomme kommentarer. Der blev herved plads til mødrenes egne holdninger og fortællinger om små hverdags handlinger samt dialogen med hendes egen sundhedsplejerske. Andre gange har jeg deltaget naturligt i samtalen, og jeg har også i flere af besøgene stillet uddybende spørgsmål til sidst.

Jeg har altså bestræbt mig på at holde mig i baggrunden og kun været observerende, samtidig har jeg oplevet, at sundhedsplejersken har sendt et spørgsmål videre til mig. På samme måde som til mødrene har jeg underkommunikeret i mine svar, så de har været kortfattede og kun lige netop var svar på det stillede spørgsmål. Jeg har altså bestræbt mig på at være så lidt forstyrrende som muligt, samtidig er det klart, at det påvirker seancen, at jeg er til stede. Alle deltagere har betydning i forhold til konteksten. (ref.) Jeg har prøvet at udnytte min baggrund til en særlig indlevelse i situationen, samtidig været bevidst om at prøve på at være i et metaperspektiv.

For det næste har sundhedsplejersken bedt mig om tilbagemelding på hendes ageren i besøget. ”*Jeg vil også gerne have noget ud af det*” har flere af dem sagt. For at dette kunne lade sig gøre, har jeg måttet profitere af min uddannelse som supervisor, hvor jeg er trænet i at stå udenfor en situation samtidig udnytte, at jeg også selv har været i sundhedsplejerskens rolle mange gange tidligere. Desuden har jeg erfaret fra en tidligere antropologisk opgave, hvor jeg arbejdede en del med teorien af Marcel Mauss (Mauss, 1950) om udveksling, at det kan være vigtigt for relationen til den anden, at der er gensidighed. Jeg har derfor valgt at gengælde sundhedsplejerskens åbenhed med tilbagemeldinger til hende.

Tine Tjørnhøj-Thomsen (Tjørnhøj-Thomsen, 1998, side 51-52) har beskrevet en parallel problemstilling i sin afhandling, hvor hun omtaler, at hun som kvinde og mor fik en særlig position blandt kvinderne og dermed var indenfor, samtidig har hendes eget moderskab været en ”fortiet position”, fordi det ikke var passende i sammenhængen og kunne diskvalificere hende. Denne dualitet er en kendt problemstilling for mig som sundhedsplejerske, der dagligt skal bevæge mig i et rum, der handler om moderskab uden at tale om mit eget moderskab og mine egne private erfaringer med børn. Det er en del af jobbet, og man lærer at omgås netop denne balance mellem det private og den personlige faglighed. Det anses for uprofessionelt for sundhedsplejersken at være privat i et besøg hos en familie. Som studerende har jeg derimod brugt tid på at forklare mødre om mine interesser og har været langt mere personlig, og omvendt har jeg lyttet og spurgt ind til deres fortællinger om moderskab og familie. Jeg er dog alligevel opmærksom på denne bias, som mor og som kvinde med en relateret uddannelse i forhold til informanterne.

Jeg har altså oplevet at være i dobbeltroller, men har bestræbt mig på at holde tingene adskilt. Som antropologen E. Bruner (1986) skriver, så findes der et bagvedliggende dominant narrativ, som man bør være opmærksom på og forholde sig til. I mit feltarbejde vil min påstand være, at jeg kender denne, da jeg til daglig arbejder og reflekterer over denne sammen med mine kollegaer. Jeg har været meget opmærksom på betingelserne, men har også fået stort udbytte af disse oplevelser. Sundhedsplejerskerne har givet udtryk for stort udbytte af at have en erfaren kollega med, som har givet tilbagemeldinger efterfølgende.

Etiske overvejelser

Feltarbejde i egen kultur (ad diskussionen ovenfor om at være indenfor og udenfor) kalder i høj grad på etiske overvejelser. Det bliver vigtigt at gøre informanterne anonyme i det færdige projekt.

Hensynet til mødrene, som her optræder som de primære informanter, bør indeholde overvejelser over, at de næsten lige har født og dermed er i en særlig åben og sårbar situation psykologisk (Mosbæk, 1996) Tidsrammen for sundhedsplejerskens engagement er midlertidig, det samme gælder for antropologen, der kan have et endnu kortere tidsmæssigt forløb med den enkelte nybagte mor, mens mødrene er i en ny livssituation, som har forandret deres liv og identitet for bestandig.

Besøg af sundhedsplejersken foregår i eget hjem, altså en scene, der sædvanligvis er en del af privatlivets sfære og tilbagetrukket fra arbejdsliv og det øvrige fritidsliv, som familier lever i. Backstage, som Goffman kalder det (1959), hvor man restituerer sig og overvejer nye strategier for den næste aften frontstage. Tjørnhøj-Thomsen (2003, s. 107) skriver også om det private hjem: *"at træde over dørtærsklen til menneskers hjem er at trænge igennem den fysiske ramme om familielivets loyaliteter, hemmeligheder, konflikter og særegne praksisser og altså ind i et særligt socialpsykologisk rum"*. Hun skriver, at når man som forsker skal manøvre i det private rum, er der ingen entydige etiske retningslinier, og man må anvende situationel etik.

Jeg har skrevet et orienterende brev til den enkelte mor, hvor det er præciseret at alle oplysninger, som bliver til data, vil være anonyme og bliver destrueret efter brug. Jeg har ligeså været åben omkring, at jeg deltog i besøget som studerende og ikke umiddelbart ønskede at bruge min uddannelse som sundhedsplejerske. Alligevel kan man overveje, om der ligger et skjult motiv i at præsentere sig som sundhedsplejerske og derved have et dække for at få indsigt i mødrenes liv og færden. Disse mødre er ikke i kontakt med offentlige myndigheder, de er ikke syge eller har særlige sociale behov, men de har blot født et barn. De udgør altså et udsnit af den almindelige befolkning. Alligevel kategoriserer vi nybagte mødre, som en gruppe, der får tilbudt sundhedsplejerskens besøg, så hun kan lære moderskabets mange sider og betydninger, samtidig er det en social kontrol på betingelserne for barnets trivsel. Disse overvejelser indgår i det daglige arbejde som sundhedsplejerske, men må igen på banen i denne sammenhæng, da konteksten er

anderledes. Man kan sige at situationen ligner de daglige etiske overvejelser i arbejdet blandt familier i deres eget hjem, men alligevel er der en anderledes ramme her.

Der er også etiske overvejelser i hensynet til sundhedsplejerskerne, som formidler kontakt med mødre og udgør den ene part i besøget. Dermed er de også en del af konteksten for deltagerobservationen, og de bliver derfor også informanter. De risikerer, at en spinkel tillid, som er opbygget i relationen til en bestemt mor bliver belastet, modsat kan det være at andre øjne (mine) kan bidrage til nye vinkler på en problemstilling, og dermed hjælpe dem i deres faglige arbejde. Jeg har præsenteret projektet åbent og har givet plads til sundhedsplejerskens frivillighed i deltagelsen.

Bruner (1986) mener også, at forskeren selv indgår som en del af fortællingen, da man ikke kan undgå at se, høre og opleve gennem sin egen forståelse og forforståelse. Han mener, at etnografen har et narrativ i sit hoved, som strukturerer feltobservationerne (ibid., s. 146). Dette vil jeg undersøge nærmere i analysen.

Refleksioner over forløb og materialet

Forløbet har været godt, der hvor det er lykkedes at komme med sundhedsplejerskerne i besøg. Interviewene har givet fyldigere informationer til nogle af de punkter, der gav anledning til undren i deltagerobservationen. Samtidig har jeg en oplevelse af undren, som efterfølgende dukker op og nysgerrighed efter at vende tilbage til felten for at finde flere informanter og stille flere spørgsmål.

Det er en svaghed ved mine interview, at de blot er nedskrevet i stikord mens jeg stillede spørgsmål. For det første flytter jeg opmærksomheden fra moderen et øjeblik, for det næste er det ikke ligeså præcist hendes ord, men min hukommelse af hendes sætninger. Jeg har skrevet det ind på computeren samme dag, men det er alligevel ikke helt moderens sprog.

Der har været praktiske forhindringer, som har formindsket mine muligheder for at indsamle data. Her tænker jeg på snestorm og lange perioder med glat føre, som har betydning for mødrenes mobilitet i bylivet. Dette havde en betydning for café besøgene, der blev begrænsede i omfang til en dag.

Jeg har mødt stor åbenhed hos mødre, så dér har jeg nok profiteret af min uddannelse. Der ses også generelt i mit fag en åbenhed fra nybagte forældre til at deltage i projekter og forskning, og mange af dem er allerede i graviditeten blevet mødt med spørgeskemaer fra læger og jordemødre. Det fortæller de ofte om i mine besøg hos nybagte familier.

Ændringer undervejs er kommet på banen, fordi to af sundhedsplejerskerne ikke havde forstået mig helt korrekt. Jeg havde ønsket at møde 1. gangs mødre, men i to tilfælde var der arrangeret besøg hos flergangs mødre. Dette gav dog nye og anderledes perspektiver, idet disse forældre kunne vise andre sider af familielivet.

Aflysning af gruppedeltagelsen i Mødrehjælpen: Jeg var helt afhængig af, at gruppelederen i Mødrehjælpen giver mig lov til at deltage, og jeg kunne ikke gøre andet end at appellere til hendes velvilje. Hun bliver i den situation gatekeeper, som forhindrer min sti at gå i den retning. Jeg prøvede at forhandle omkring min deltagelse ved at fortælle hende om mine erfaringer med svage mødre, og at jeg ikke ville være en aktiv del af deres gruppeforløb, men samtidig er det klart at min deltagelse vil påvirke et gruppemøde, uanset hvor meget jeg prøver at være 'fluen på væggen' og observerende.

Det indsamlede materiale, synes jeg, er interessant, fordi det viser mange forskellige fortællinger om moderskab, men jeg er også overrasket over, hvor meget tid man skal bruge til forhandlinger og udvælgelse af informanter – altså adgang til felten – for at få et nogenlunde dækkende materiale. Jeg har ikke fundet, så mange café-mødre som forventet, altså er mit indsamlede materiale svagt i den henseende. Jeg tænker, at det ville være relevant for mig at være i felten i mindst 3 måneder, for som forsker at finde ind i denne verden for alvor. Jeg kender dog rigtig mange mødre¹³ efter 10 års arbejde i mit eget distrikt som sundhedsplejersker, hvorfor jeg dér har afviklet interviewene, og jeg har suppleret de indsamlede data med erfaringer bredt.

En følge af at lave deltagerobservation i egen kultur har betydet for mig, at jeg har overvejet dobbeltrollernes muligheder og konsekvens, da jeg fornemmer, at der er en grænse for, hvor tæt man kan gå på sin egen kultur, men samtidig har jeg også fundet mange nye informationer gemt i netop disse situationer. Anonymisering bliver særlig vigtig for at beskytte mine sekundære informanter, som er sundhedsplejersker. Jeg har efterfølgende fået nogle rigtig gode tilbagemeldinger på mine korte fortællinger fra felten netop fra sundhedsplejerskerne, og jeg har haft flere faglige diskussioner med mine kollegaer i øvrigt, når jeg har delt oplevelserne med dem.

¹³ Jeg har kontakt med ca. 60 nye mødre hvert år, heraf er ca. 60 % 1. gangs mødre.

Kapitel 3

Moderskabet

Som optakt til analyse af de indsamlede data, vil jeg teoretisk vende mig til tiden før familiedannelsen. Jeg vil lede efter de unges forståelse af sig selv og det udtryk, de viser omverdenen i de år, der går forud for valget om at bliver forældre. Jeg vil undersøge teoretisk, hvordan man kan forstå moderskab kulturelt og historisk. Det er danske forhold, der har min interesse, så der er ingen større sammenhæng præsenteret.

Forberedelse til moderskabet

Ifølge den danske sociolog Mogens Nygaard Christoffersen (1999) sker familiedannelsen senere nu end for godt 30 år siden. Den gennemsnitlige fødealder for førstegangsfødende kvinder i 1995 er 27,5 år, mens den i 1965 var 22,7 år. Perioden op til familiedannelsen bruger de unge voksne til at opfylde stigende samfundsmæssige krav om uddannelse. Derved sikrer de sociale og økonomiske trygge rammer for børnenes opvækst.

Der er dog mange røster fremme (Sørensen, red., 2002) om uansvarlige unge, der ikke går hurtigt nok gennem uddannelsessystemet og stort frafald på mange uddannelser. Begrundelserne for disse tilstande på uddannelsesinstitutionerne kan findes ved at se nærmere på den generation af unge, der vokser op i vor tid, skriver Knud Illeris m.fl. (ibid., s. 8 – 11). Disse unge er vokset op med et hav af muligheder og retten til at vælge selv, samtidig med at de også selv bærer ansvaret for deres valg. Det rigtige valg og at være med på den rigtige vogn er essentielt og en del af at kunne identificere sig som en vinder. Illeris m. fl. fortsætter, at det rigtige valg for nutidens unge indeholder udvikling af de kompetencer, der er anvendelige i nutidens identitetssamfund. Identitetsdannelsen som indeholder ”*Hvem er jeg? Hvem vil jeg være? Og hvad betyder det for mig?*” (ibid., s. 10) bliver et centralt omdrejningspunkt, som er på spil i tiden som ung under uddannelse.

Rector Erling Petersson (ibid., s. 23-24) skriver i denne sammenhæng om identitetsspillet, hvor de unge prøver sig selv af, udsender signaler og forholder sig registrerende til kammerater og lærer. Han skriver, at elevernes¹⁴ behov for at fremstille sig selv er væsentlig og synlig. Psykolog Jan Tønnes Hansen (ibid., s. 25 – 29) fremhæver også, at selvfremsstilling og selvhævdelse er en del af identitetsdannelsen, og påpeger ”at ethvert

¹⁴ Her er tale om gymnasieelever.

menneske har en narrativ tone, som går igen i alle dets identitetsfortællinger.” Han mener dog ikke, at al identitetsdannelse kan reduceres til rene fortællinger, men at den narrative tone, som er et udtryk for de dybereliggende identitetsprocesser er dannet i barnet 2 første leveår.

Jeg forstår tiden forud for familiedannelsen, som den tid, hvor det vigtigste indslag er identitetsspillet, og hvor selvfremsstilling gennem fortællinger, som skal forstås bredt, er et gennemgående træk hos mange.

Udfordringer i det moderne samfund

Jeg vil se på begrebet selvfremsstilling blandt de unge voksne (fra 18 til 25 år), som endnu ikke har dannet familie, men formentligt står overfor familiedannelsen i løbet af få år. Mit hovedfokus vil være, hvordan identitetsspillet i det moderne samfund udmønter sig i ekstreme selvfremsstillinger. Hvordan anvender de unge historier som selvfremsstilling i deres identitetsdannelse, og hvilken fortælling/narrativ anvender de overfor deres omgangskreds?

Det er en antropologisk tradition (Hastrup, 2003, side 7), at ”rejse *ud* i verden for at hente ny viden hjem” og derved blive klogere på sin egen kultur. Hastrup (2003) fortsætter den antropologiske metode ”nu primært tænkes som en rejse *ind* i en hvilken som helst levet verden, der sætter sine egne rammer om handlinger, interesser og fortolkninger.” (ibid., s. 7). Jeg vil fremdrage et eksempel på at rejse ind i en speciel verden, hvor anvendelse af et visuelt udtryk bliver brugt til at fortælle om sig selv og sit liv. Det er fra klublivet i New York, hvor antropolog Rikke Ulk (2002) har lavet feltarbejde til sit speciale. Hun har skrevet om VIP’er og deres klubliv i New York, hvor en pointe er at skabe sig identitet og et billede af sig selv. På den ene side forsøger disse unge voksne og voksne at skabe et billede af sig selv, som er forskelligt fra den almindelige New York’er, på den anden side bruger de klublivet og den socialitet, der findes dér til at skabe fællesskaber og relationer, samt følelsen af at være indenfor og en del af noget.

I forhold til langt de fleste mødre i min hverdag og mødre i projektet er disse mennesker meget anderledes i deres udtryk, jeg har dog også i mit daglige arbejde mødt unge nybagte mødre med adskillige piercinger, tatoveringer og anderledes påklædning, altså mødre med et udtryk, der skiller sig ud fra mængden. Som Ulk (ibid., 2000) har vist er

kropsudsmykning en anvendt måde i nutiden til dels at skille sig ud fra mængden og dels at blive en del af et bestemt socialt fællesskab så som klublivet i New York.

Fra en dag med cafébesøg har jeg denne beskrivelse:

Jeg går igen langs åen for at komme hen til Sundhedsplejens lokaler, som ligger modsat alle caféerne. Jeg bliver dog et øjeblik fanget af et kendt syn ovre ved en af de større caféer midt på stykket. Trods det relativt tidlige tidspunkt på dagen ser jeg 4 sorte og næsten ens barnevogne holde udenfor denne café. Der kommer netop på samme tid endnu en kvinde med barnevogn og parkerer sin vogn ved siden af de øvrige. Mens jeg går det sidste stykke på modsat side af vandet, ser jeg at hun tager barnet op af vognen og samler nogle sager, en sort matchende pusletaske, et stykke farvestrålende legetøj og en dyne, sammen og går ind ad døren til de andre.

Jeg har hæftet mig ved de ens barnevogne, og den matchende pusletaske. En mor har fortalt mig, at man ikke kan købe barnevogne i andre farver. En sort barnevogn med en matchende pusletaske, farvestrålende legetøj og en dyne er altså den helt rigtige 'påklædning' for disse café mødre. Som tilskuer tænkte jeg straks på billedet af en mor med sin baby, så uden at jeg kendte den rette sammenhæng, signalerede disse kvinder med deres 'påklædning', at de var mødre, og jeg forstod det.

Jeg ser blandt unge i dag, at mobiltelefonen faktisk er en del af deres 'påklædning', da faktisk alle lidt større skolebørn¹⁵ bærer en sådan på kroppen, når de kommer til mig i skolekonsultationen. Jeg har derfor med interesse læst om antropologen Mette Berth's undersøgelse blandt teenagere.

En meget vigtig del af de unges verden er mobiltelefoner, skriver Mette Berth, (2004) PhD studerende ved Roskilde Universitet Center, hvis du ikke har én, så har du ingen kammerater. Hun har studeret teenagers kommunikation via ny teknologi, hvor det især er gennem mobiltelefoner, at de har kontakt med hinanden. Hendes pointer handler om teenagers læring gennem et udskældt medie, men også om at mobiltelefonen fungerer som en del af teenagers image eller selvfremsstilling. De bruger den til at skabe og have kontakt med resten af den gruppe, de tilhører. De bruger den også til at scanne stemningen i vennegruppen, da det er vigtigt for dem, hele tiden at holde sig orienteret om det der rør sig, og den fest eller sammenkomst, det er vigtigt at deltage i lige i dag.

¹⁵ Det er dog også min erfaring at rigtig mange unge, voksne og ældre (min egen 76 årige mor inklusiv) har mobiltelefon, som meget ofte bliver anvendt, er medbragt eller i det mindste er tændt.

Jeg mener ikke, at det er teenagere alene, der bruger mobiltelefonen som identitetsskabende artefakt¹⁶, men at det blandt dem er tydeligt, hvilken rolle den spiller som statussymbol, og hvilke muligheder den giver for at signalere, at de er 'in'.

Fra Ulk (2002) og Berth (2004) (som selv er unge) kan jeg lære, at unge iscenesætter sig selv og skaber billeder, som afspejler forståelsen af netop deres identitet. De unge er en del af omverdenen, og det moderne samfund (Giddens, 1990), vi lever i. Moderniteten præges af diskontinuitet, som viser sig blandt andet i form af en ekstrem forandringshastighed. Det ses tydeligt i forhold til teknologien, og viser sig også i forandringens omfang, hvor der er tale om "*bølger af social forandring ud over praktisk talt hele jordens overflade*" (ibid., 1990, side 13). Giddens kalder det også modernitetens refleksivitet, og det er et karakteristika for det moderne samfund, det vil sige, der sker en konstant tilpasning til en ny situation.

I en artikel i Politikken skriver idrætslærer Christoffer Rønne (2000) om iscenesættelsen af sig selv gennem dyrkning af ekstrem sport, hvor unge ved at sætte sig selv i livstruende situationer afprøver deres egen formåen. Han fortæller om bjergbestigning, som for nogle unge voksne er en måde at dyrke ekstrem sport på, hvor der er tale om oplevelser på kanten af liv og død i bestræbelserne for at skabe sine egne fortællinger, der kan bringes på banen i det rette forum, nemlig blandt vennerne, hvor det kan være med til at skabe status og identitet.

På TV har der den seneste tid været vist unge mænd, som kører ræs i industrikvartererne. De viser en risikoadfærd, idet de både risikerer at komme til skade, men de risikerer også indgriben fra myndighedernes side. Spændingen giver de som begrundelse, men de skaber også heltefortællinger, som i rette forum giver anerkendelse og signalerer et tilhørsforhold til gruppen. For andre unge (og nok de fleste) kan udfordringerne i livet som ung findes i et anderledes arbejdsliv for en tid eller i fritidslivet, som kan indeholde sport eller rejser.

Ud fra ovennævnte eksempler ser jeg flere muligheder for at skabe unikke fortællinger om sig selv og dermed skille sig ud og samtidig med at de unge ved at udsætte sig for livsfarer eller overvinder store anstrengelser signalere tilhørsforhold til bestemte grupper. Rønne (2000) mener i artiklen, at vi har forkastet de tidligere idealer, livsfilosofier og religionen. Autoriteterne og familien, som det slægtsfællesskab vi tidligere har kendt, er blevet

¹⁶ Genstand med en bestemt betydning tilknyttet

forkastet op gennem 80'erne, hverdagslivet er blevet ensformigt og kedeligt. Der er derfor kun individet tilbage som arena for succes og sejr. Mennesket søger derfor spænding og udfordringer i tilværelsen på steder og scener, hvor livet kan mærkes og måske endda sættes på spil.

Giddens (1990) forklarer dette som modernitetens refleksivitet. Sociologen Erving Goffman (1959) skriver også om selvfremstilling, idet mennesket i enhver sammenhæng stræber efter at fremstille sig selv som gode, med indsigt og viden, og næsten uovervindelige. Dette er ikke et nyt fænomen, idet det beskrives af Goffman allerede i 1959, i hans teori om menneskets ageren frontstage og backstage, og det viser, hvordan vi hele tiden agerer til fordel for et positivt selvbillede, når vi er frontstage.

Fra antikken og det gamle Grækenland¹⁷ kan man finde en anden slags forklaringer på dette fænomen: begreber som stræben efter de guddommelige idealer for mennesket. Man finder historien om Nemesis (menneskets fald) på grund af Hybris (overmod i stræben efter idealerne), altså mennesket kan stræbe efter gudestadie, men hvis det i denne stræben (Hybris) kommer for tæt på guderne, straffes dette med Nemesis, som også er et udtryk for gudernes vrede. Disse moralbegreber og tanker om mennesket og dets selvrealisering bliver anvendt af Sofokles og Euripides i de store tragedier om Antigone, Medea og Ædipus.

Menneskets optræden i sociale sammenhænge både i antikken og i det moderne samfund er styret af spilleregler som indeholder en udfordring, om at fremstille sig selv bedst muligt blandt andre. Det nye i fænomenet i vore dage er, at hverdagslivet ikke for alvor indeholder faremomenter og eksistens på kanten af tilværelsen. De unges ageren bliver derfor, at de f. eks. søger udfordringer i ekstremer. De unge mennesker, der dyrker ekstremsport, har i stigende grad også et behov for at fortælle derom, og der er utallige beretninger om disse eventyrere på TV og i bøger eller ugeblade, dog ikke helt som tragedierne i antikken, men måske alligevel som en parallelitet dertil. Samtidig byder tilværelsen på utallige valg, friheden til at kunne vælge alt, gør os bange. Vi kan ikke styre livet (både kaos og kosmos), men stræber efter dette. Erstatningshandlinger bliver en almindelig måde at komme ud af den knibe, vi kommer i på grund af vores egen uformåen. Vælger vi ikke ekstreme arenaer, er der kun hverdagslivet tilbage som felt for vores

¹⁷ Fra "Græsk Mytologi" af Leo Hjørtso, Gyldendal, 1964

udfordringer og det sted, hvor vi kan realisere os selv og finde vores identitet og meningen med livet.

Efter nogle år med frihed og søgen efter meningen med tilværelsen - måske gennem ekstreme og farlige oplevelser – vælger mange unge mennesker at søge ind i et parforhold, og det, der følger deraf, er ofte familiedannelse. De ønsker at få et barn og ser projektet som meningen med livet i denne fase af tilværelsen, hvilket giver anledning til ændret prioritering i livet og ændrede holdninger til mange forhold.

Tanja fortæller:

”Jeg er blevet mere følsom sådan, jeg får tårer i øjnene meget lettere, hvis der er noget på TV om børn, der ikke har det godt. Det er det samme med Thomas. Mere ængstelig og bekymret. Jeg er f. eks. blevet så forsigtig, når jeg cykler. Før, der var der bare ikke nogen, der skulle overhale mig, men nu tænker jeg bare..... lad dem komme om”

Tanja er 23 år og blevet mor for 4 måneder siden. Hendes lille søn kommer nu i første række, og dette gælder også for faderen til barnet. Hun har netop forladt det frie og oplevelsesrige caféliv, som blandt andet indeholdt risikabel kørsel på cyklen rundt i byens trafik. Hun forsøger dog at holde fast i elementer fra ungdomslivet, idet hun nu går på café sammen med veninderne og deres små børn eller sammen med sin mødregruppe.

”Snakken går videre på aktiviteter udenfor hjemmet. ”Vi er tit ude til så meget, det er vi faktisk hver dag. Vi er i mødregruppe en dag og til babysvømning en dag og i babybio en anden dag, så vi ses tit i med de andre (veninderne).”

Hun forsøger, at have et lignende indhold i tilværelsen, men går ikke på kompromis i forholdet til sin søn, der har en helt central plads i hendes liv nu og fremover. Hun vælger derfor aktiviteter, der kan forenes med samvær med barnet. Hendes indstilling til hverdagslivets gang i denne periode er gennemsyret af det faktum, at hun nu også er mor. Hun fortsætter med at have en aktiv tilværelse, men nu er det blot med deltagelse af sønnen. Der er spor af hendes moderskab på næsten alle niveauer.

På natbordet ligger en mobiltelefon, en ret ny model med billedskærm. Den begynder at ringe, jeg kan se, at der kommer et billede af drengen frem på skærmen, som blinker. Tanja kigger hurtigt over på den næsten uden at flytte

sin opmærksomhed fra seancen med sundhedsplejersken. Jeg siger til hende: "Ja, det er et billede af Valdemar, der kommer frem" og hun svarer: "Nå, så er det hans far". Vi griner alle 3 lidt af de muligheder der findes i dag – omkring mobilkommunikation.

Mobiltelefoni er en vigtig metode til kommunikation, som Mette Berth (2004) skrev om, og det er især den yngre del af befolkningen, der er fortrolige med de nyeste modeller indenfor mobiltelefoner. De bruger den moderne teknologi som et helt naturligt indslag i hverdagen. Når Tanja vælger, at der kommer et billede af hendes søn frem på skærmen, som identifikation af afsenderen, så fortæller hun omverdenen, at hun er mor. Billedet af sønnen, er symbolet på den lille familie, hun og faderen har skabt sammen.

Den lykkelige familie

I TV reklamer for nye køkkener eller forsikringer, i pjecer fra Sundhedsplejerske ordninger, ja selv i Se og Hør med Kronprins Frederik og Kronprinsesse Mary på forsiden ser jeg billeder af den lykkelige familie. De er præsenteret og fremstillet i forhold til vores historiske tradition og konceptet i vores kulturelle kontekst (Christoffersen, 1999).

Jeg har her reflekteret over fortællingerne i mine data i forhold til familiernes fremstilling af måder at praktisere den perfekte familie på. 'Perfekt' og 'lykkelig' er ord, som mødre selv vælger at bruge, så det er refleksioner, som også bygger på deres kropssprog, hvor det indeholder smil på læben og glimt i øjet, når de taler om familien i disse eksempler.

Malene og hendes mand har haft et stort ønske om at tage del i det lykkelige liv, som de har set det præsenteret i medierne og i vennekredsen, men de har haft svært ved at etablere dette – en familie på den konventionelle måde. Da hun ikke kunne blive gravid uden medicinsk hjælp, har processen varet nogle år. Hun omtaler den lille hvide hund som sit barn:

Hun kigger med et kærligt blik på et billede af den lille hvide hund, billedet hænger lige over puslepuden. "Han er mit lille barn, og da jeg var på hospitalet med hende (babyen) havde jeg rigtig svært ved at undvære ham, så min mand fik taget dette billede, som han forstørrede og tog med til mig." Hun sukker lidt og står tænksum et øjeblik. Det hjalp lidt på det" siger hun.

Hunden har i første omgang været en erstatning for det ønskede barn. I Tine Tjørnhøj-Thomsen's (1998) afhandling "Tilblivelseshistorier" nævner hun venner og bekendtes råd til de barnløse om anskaffelse af kæledyr, som kompensation for manglende graviditet. De fleste barnløse, skriver hun, ser dog slet ikke et kæledyr som en mulig erstatning. Malene og manden har brugt denne mulighed, mens de har ventet på barnet, og da det endeligt lykkedes, var begivenheden ganske anderledes end de forestillinger om moderskabet i dets tidlige fase, som drømmen indeholdt. Det har ikke været muligt for hende at vise barnet frem for familie og venner på grund af lægernes anviste forholdsregler om beskyttelse af et præmaturo barn mod eventuelle smitekilder. Det er ellers en almindelig social begivenhed (ved barselsbesøget og besøg på arbejdspladsen), der sædvanligvis følger med en barnefødsel og moderskabets start. At vise barnet frem giver "strukturelle orden i familierelationerne", som omtalt hos Tjørnhøj-Thomsen (ibid. 1998, s. 125), hvor ordenen mangler for de barnløse.

Fortællingen om den lykkelige familie finder jeg også hos Tanja, der ser frem til at blive gift med barnets far. Hun vil endda gøre en indsats for at få opfyldt dette ønske:

Møblerne er ungdommelige og dog med en personlig stil, farverne er lyse, næsten pastelagtige. Det eneste der skiller sig ud i møblementet er en motionscykel, som står i åbningen mellem de to stuer. Sundhedsplejersken og Tanja har en snak om bryllup og frieri, som for hende er forbundet med, at et ønske om at tabe sig efter fødslen. Hun siger: "Jeg har spurgt Thomas, om der kan være en gulerod for mig, altså en belønning for at tabe sig 5 kilo – det blev bryllup, han friede til mig." Sundhedsplejersken kigger alvorligt på hende, og siger: "Hvad så, hvis du ikke taber dig?" hun kigger ned i bordet "Ja, så kunne bryllup nok alligevel komme på tale." Der er pause et øjeblik. "Så er det jo på plads", siger hun og smiler bredt.

Tanja lader sundhedsplejersken og mig forstå, at der mangler noget før den 'strukturelle orden i familierelationerne' er på plads, selvom kernefamilien består af far, mor og barn. Hendes billede af familie indeholder også et giftermål, og hun fortæller frivilligt og gerne om det.

Hos en anden familie kan muligheden for at fremvise et idealbillede være udenfor rækkevidde. Der kan være store geografiske og afstande til den nærmeste familie, som tilfældet er for Lisbeth og Juan. Kompensation for at kunne vise sin lykkelige familie frem

til slægtninge kan give anledning til stor opfindsomhed og anvendelse af teknologi, som her fortalt:

Lisbeth og Juan har mødt hinanden i udlandet. De er blevet gift, har bosat sig i Danmark, og de har nu en datter på 4 måneder sammen. Juans familie bor alle sammen i Panama, de har kun set papirbilleder af datteren. De taler ind imellem i telefon sammen. Juan siger, at lige nu sparrer de en del penge, fordi de nøjes med at kigge på videofilm af bedsteforældrene i stedet for at rejse derover, hvilket er meget dyrt.

Juan holder datteren, og er god til at få hende til at grine og pludre, han leget med hende, og jeg tænker, at det gør han ofte, da hun reagerer på hans leg ved at smile og pludre. De to har en rigtig god kontakt. Han siger, at han mest har brug for gode råd om at putte i seng.

Jeg kan tydeligt huske min oplevelse af, at Juan fremtrådte fraværende (han gik ud af rummet og lukkede døren til stuen efter sig) og forbeholden (han hilste ikke før vi havde været der i et kvarter) i starten af besøget. I det øjeblik han tog den lille i armene og vi snakkede om hans familie lyste hans ansigt op og blev snakkesaglig og imødekommende, og jeg bemærkede for mig selv, at han var både venlig og havde humor. Min pointe er, at hans familie trods vanskelighederne også fremtrådte som en lykkelig familie.

Moderskab kulturelt og historisk

Jeg vil nu se nærmere på, hvordan moderskab defineres eller beskrives. Jeg har undersøgt, hvilket indhold og udstrækning det har. Moderskabet er livslangt, men ansvaret for barnets sundhed og trivsel er tidsbegrænset. Arnold van Genneps ((1908) 1960) definition af indtrædelsen i moderskabet som en rituel markeret overgangsfase, hvor moderen gennem inkorporation af samfundets væsentligste normer og værdier og indtrædelse i en ny social position, er tidsmæssigt udtryk for en relativ kort periode.

I 1975 har antropolog Dana Raphael (1975, s. 65 – 71) skrevet om moderskabs skelsættende tegn. Hun bruger ordet ”matrescence” og skelner mellem moderskab, og ’det at blive mor’. Forskellen på de to begreber er blandt andet tidsmæssig, hvor ’det at blive mor’ er knyttet til tiden omkring fødslen, dog med mange variationer i forskellige kulturer, mens moderskabet – eller mere præcist rollen som mor – blot starter omkring tiden for fødslen og derefter strækker sig mange år frem. Der er igen stor kulturel forskel på,

hvornår moderskabet i symbolsk betydning slutter, idet de tilhørende moderhandlinger for nogen strækker sig over en lang tidsmæssig periode. Raphael (ibid., s. 70) skriver, at moderhandlinger kan starte, når en pige leger med en dukke, og for nogen er ringen (min oversættelse af "lifecycle") først sluttet, når ens egne børn får børn, og man lærer et nyt mønster og lærer at være bedsteforældre. "Mother, more than a person or status, is an activity, a behaviour." (ibid., 1975, s. 69), skriver hun. Det første barns fødsel er skelsættende for overgangen fra at være pige og ægtefælle til at blive mor. Hun slår fast, at "Human beings learn how to parent with their first child." (ibid., s. 68).

I et historisk perspektiv har begreberne 'at blive mor' (maternity) og moderskab (motherhood) været adskilte (Raphael 1975, Guttman 1998), idet moderen blot fødte barnet, hvorefter andre (slægtninge, ammer) passede det og havde den intime kontakt, også amningen af barnet var en opgave der ikke var moderens¹⁸. Guttman refererer til den engelske historiker John Gillies, og den danske historiker Anne Løkke (1998) har fundet lignende forhold omkring moderskabet i Danmark. Løkke (1998) beskriver, hvordan moderskabet ændrede sig omkring år 1900, hvor moderen med lægens hjælp – altså begrundelsen om barnets overlevelse – erobrede moderhandlingerne, så hun ikke blot havde status af at være mor, men også var det i praksis.

I mine data ser jeg, at en mor i dag er tæt knyttet til sin baby og slet ikke kunne forestille sig andet end at være sammen med barnet 24 timer i døgnet. For eksempel i besøget hos Tanja, hvor talen falder på hoppegynger og gåstole, som sundhedsplejersken fraråder brugen af, da de forsinker barnets udvikling.

"Det kommer ikke frem, om det er Tanjas mor eller svigermor, der har anbefalet disse, men hun fortsætter med at fortælle om barnedåben. Der var mange, der ville holde Valdemar, og det kunne Tanja ikke lige klare, "men så tager jeg ham bare og finder på sådan noget som, 'nu skal han vist have noget at spise!', også fordi mine svigerforældre vil bare så gerne se ham ligge på maven hele tiden, og det gider han ikke". Hun vender blikket ned på drengen, der ligger på legetæppet og pludrer. "Så bliver de lidt skuffede, men sådan må det jo være"

Denne symbiose mellem mor og barn, kalder Løkke (1993) "et næsten helligt bånd mellem mødre og deres børn", og modsat det som Tanja's historie viser, var der ikke plads til

¹⁸ Her er tale om det bedre borgerskab og adelen. Da man ikke havde kilder, der beskrev forholdene for arbejderne eller bønderne.

intimitet under de forhold, der herskede omkring moderskabet før år 1900. Intimiseringen gav moderen adgang til moderskabshandlinger, men også ansvaret for barnets sundhed og velvære, og dermed blev det også en byrde, hun har måttet bære alene indtil 90'erne, hvor faderen i stadig stigende grad er medinddraget heri (ibid., s. 8).

Denne ændring i forældreskabet er kulturelt forbundet til det samfund vi lever i, da den afspejler de holdninger, vi har til vellykkede børn (ibid., s. 8 – 9). For etniske forældre i Danmark falder det ikke naturligt, at agere som danske forældre gør. Det viser en undersøgelse om de indlejrede normer og værdier for moderskabet (forældreskabet) af den danske antropolog Anette Wilhjelm Jahn (2002). Hendes artikel om forældreskaber har en hovedpointe omkring fødselspersonalets marginalisering af de forældre, der ikke følger den gængse norm på en dansk barselsafdeling om at være fælles om opgaver med barnet. I hendes studie er dette særligt de etniske forældre, der ikke kan leve op til normerne i det kvindedominerede rum. Personalet kategoriserer etniske forældre som udlændinge både i ord og handling, når de oplever en anderledes praksis af forældrene.

Der hersker altså allerede på barselsafdelingen en rigtig praksis omkring moderskabet, som mødrene bør kende, eller som de bliver introduceret til af barselspersonalet.

Gennemgang af mine dagbogsnotater har givet mange nye refleksioner over moderskabets praktisering. Her vil jeg trække et par eksempler frem, som handler om funktioner, der er indeholdt i moderens rolle, som følge af hendes ansvar for barnets ve og vel.

De nybagte mødre i mit projekt søger efter svar på et givent problem med barnet mange steder. Det kan handle om barnets sundhed eller trivsel, og nogen mødre spørger i deres eget netværk, mens andre rådfører sig med de sundhedsprofessionelle, eller spørger ligesindede i mødregruppen eller på nettet. Mette siger om sin egen mors gode råd, at

”det er så langt tid siden, hun selv har haft små børn, og der er lavet meget om siden da, tror jeg da nok, så jeg synes ikke rigtig, altså (hun kigger over på Erik og fortsætter), at det er så relevant.”

Jeg spørger også Mette og Erik om deres holdning til at finde informationer om børn på nettet, hvortil de samstemmende og spontant svarer:

”Vi kender da godt netdoktoren og sådan nogen. Det er godt, hvis det handler om oplysninger f. eks. om skat og sådan noget, men det kan i hvert fald ikke erstatte besøget af en sundhedsplejerske herhjemme.”

Marianne, der har født en søn for 6 måneder siden, svarer helt anderledes på mit spørgsmål om det samme, altså angående gode råd fra hendes egen mor:

”Hende snakker jeg tit med, og jeg bruger hende til lige at svare på det ene og det andet med drengen. Hun ved jo også meget om børn fra sine egne selv om det er 25 år siden. Nej, hun er god at snakke med.”

Marianne bor nu sammen med barnets far i en stor hjørnelejlighed i midtbyen. Lejligheden er møbleret med klassiske møbler fra 50’erne og har et meget ungdommeligt præg med hvide vægge alle vegne og noget minimalistisk. Familien skal om 2 måneder flytte til et parcelhus i en forstad, faktisk den forstad hun selv er vokset op i og hvor hendes forældre stadig bor. Om flytningen siger hun:

”For bare 1 år siden ville jeg overhovedet ikke have overvejet at flytte tilbage. Det er jo en rigtig soveby, hvor der ingenting sker. Meeennn, man tænker jo anderledes, når man bliver mor, og det er rart at have sin egen mor lige i nærheden. Og så er det også mere sikkert for børnene, hvis vi skal have flere af dem altså.”

Mariannes (og mandens) valg handler først og fremmest om at have geografisk kort afstand til den ældre generation, så kontakten ikke kun er telefonisk. Svaret på de mange spørgsmål en nybagt mor kan have, søger hun helt naturligt hos sin egen mor.

En anden mor, Camilla, der sammen med Dennis har fået deres 1. barn, Ella, søger svar på spørgsmål hos ligesindede i en mødregruppe eller på nettet i en ”net mødregruppe”, hvor hun fortæller mig, at

”der er op til hundrede andre mødre med i sådan en chat på nettet, så der er altid nogen, der ved noget om det. Hun kigger ned på datteren på legetæppet og fortsætter: Jeg skriver ikke selv så meget, men læser mest de andres chatten, der er altid nogen der fører an og har en mening om alt muligt.”

Jeg oplever, at Camilla er en af de mødre der flittigt er på nettet, men hun opsøger også min ekspertise både i hjemmebesøget, og i mit Åbent Hus arrangement i lokalområdet, hvor mødre frit kan komme en gang om måneden. Det har jeg undret mig meget over, og har derfor i interviewet spurgt hende om, hvordan kontakten til hendes egen mor er:

”Dennis har hjulpet mig med at lave en hjemmeside til Ella, der kan jeg så lægge et lille videoklip hver dag, så kan de (hendes forældre) jo gå ind og se

det. De vil rigtig gerne følge med i, hvad der sker med hende. Nu bor de også helt i Ålborg, så de kommer ikke så tit hened. Jeg spørger også en gang imellem, men det er mest om, hvordan det var med mig og min lillebror. Det kan min mor jo næsten ikke huske. Hun har heller ikke rigtig ammet os, i hvert fald ikke særlig længe”

Camilla har fortalt mig, at hun gerne vil amme sin datter længe. Hun har således en intention om at følge de forskrifter vedrørende amning, der findes nu, og ikke følge moderens eksempel i den henseende. Det fællesskab, hun har med sin mor, indeholder beundring af barnet og dets udvikling.

Ammepolitikken i Danmark¹⁹ siger, at fuld amning er et mål i sig selv. Alle de sundhedsprofessionelle erkender dog, at det er kompliceret – især i starten. I vejledninger, reklamer og i baby- og børneblade er det dog præsenteret som idyllisk og næsten problemløst. I mit materiale er dette dog i stor kontrast til moderens oplevelser i starten af barselsperioden, hvor hun ofte giver udtryk for lavt selvværd eller opgivende holdninger til opgaven. Nogle mødre har svært ved at tro på deres egne bedømmelser af situationen. Tanja's søn er nu 4 måneder, og hun siger:

”Nu lægger jeg ham jo bare til, når han vil have noget, men i starten var det rigtig svært, fordi han bare skreg så meget og slet ikke ville sove, altså om aftenen og sådan.”

Lise, hvis søn også er 4 måneder, taler med sundhedsplejersken om amning:

”Du kan jo også sagtens blive ved med at amme ham, han ser jo rigtig fin ud, og du fortæller også, at han er tilfreds og kan sove om natten og sådan” siger sundhedsplejersken. Lise svarer ved at fortælle om tidspunkterne for, hvornår han spiser. ”Men jeg ville ellers gerne være fri for det lige om natten, det kunne jo være rart, om jeg kunne starte sådan et eller andet ritual med, at det var Thomas ... så det var ham, der puttede ham. De andre i mødregruppen, der er jo nogen, der faktisk sover fra 10 til 6 om morgenen og sådan. Det kunne jo være rart.” Lise ser en smule træt ud og falder lidt sammen i kroppen.

¹⁹ Er præsenteret i Sundhedsstyrelsens materiale, Vellykket Amning fra 2003.

En ny undersøgelse²⁰ viser, at mødre oplever store smerte ved amning de første 2 uger og vanskeligheder i de første 2 måneder. Mange er overraskede, og en del opgiver amning i denne periode. Efter de første 2 måneder ses stor harmoni og nydelse hos de mødre, der har holdt ud. Det idylliserede billede af amningen står i kontrast til det krakelerede glansbillede, som er oplevelsen af virkeligheden.

Her har jeg reflekteret over nogle få temaer i mine data, som handler om forskellige praktiske funktioner for den nybagte mor. Jeg har spurgt mødre, hvor de får informationer og viden fra og har set, hvordan de drager omsorg for babyerne i praksis, f. eks. gennem diegivning. Mange mødre fra min daglige færden som sundhedsplejersker giver (ligesom Mette) udtryk for, at de ikke kan bruge deres egen mors viden om børn, da den er noget forældet, og derfor søger de viden andet steds. Dette er interessant i forhold til en dansk undersøgelse af mødre med et 4 – 5 måneder gammelt barn. Mogens Nygaard Christoffersen (1999, s. 85) har set, at ”Omkring 40 % af de nybagte mødre havde talt med deres egen mor dagligt i løbet af det sidste år.”

Billedet af den moderne mor er ikke længere entydigt, skriver en svensk sociolog Margareta Bäck-Wiklund (1999). Hun har lavet en større undersøgelse af mødrenes egne udsagn i 1997, og klassificerer mødre i 3 grupper, der betegnes de *sikre*, de *ambivalente* og de *resignerende* mødre. Hendes konklusion er, at graden af følelsen af sammenhæng i tilværelsen opleves varierende af moderne mødre. Hun fortsætter med at beskrive de *sikre* mødre, som oplever kontrol og autonomi, samt ligeværdighed i parforholdet, betingelsen for dette er at de ikke føler sig udelukkede fra det moderne liv og dets muligheder for selvrealisering. De *resignerende* mødre har ikke opnået de stillede krav om kontrol og autonomi, og udtrykker utilfredshed og oplever konflikter. De *ambivalente* mødre afspejler det moderne samfunds mangfoldighed og refleksivitet, skriver Bäck-Wiklund, og de leder til stadighed efter den gode måde at leve i moderrollen på.

Ud fra mine data vil det være svært at karakterisere den enkelte mor, da jeg ikke har stillet de samme spørgsmål. Det er heller ikke mit formål, med at inddrage kilden, jeg synes dog, at Bäck-Wiklund giver nogle gode overordnede billeder på den moderne mor. Jeg kan dog også se, at der er tendenser til forskellige måder at udleve moderrollen på blandt mødre i mit materiale og forskel på oplevelsen af kontrol og autonomi.

²⁰ Hanne Kronborg, MPH, har lavet en ammeundersøgelse i 2004 med spørgeskemaer, hvor hun har analyseret kommentarerne, som mødre har tilføjet på skemaet.

Kapitel 4

Teori om narrativer og selvet

Jeg er i mine data og i min hverdag som sundhedsplejerske blevet opmærksom på de mange fortællinger og genfortællinger, som kvinderne bruger omkring deres oplevelser af fødslen og den første tid med babyen. Fortællinger eller narrativer kan bruges til at få styr på handlinger og betydninger, samt at skabe en forståelse af selvet i ny form. Jeg vil her kigge på nogle teoretiske fremstillinger af narrativer, deres anvendelse og konstruktion, samt trække nogle tråde til mine data.

Narrativer

I antropologien er 'illness narrativer' (Kleinmann 1988, Good 1994) blevet brugt i forbindelse med sygdomsfortællinger. Det er den syges livsverden²¹, som er forsvundet pga. sygdommen og den lidelse, der er implicit heri, som på den måde kan struktureres og omsættes til historier, som kan rumme erfaringer og hændelser. Den amerikanske antropolog Cheril Mattingly (1998) præsenterer også narrativet, som en genre indenfor den medicinske verden, idet hun har undersøgt narrativer i den kliniske praksis, hvor terapeutiske plot og helbredelses ritualer hjælper patienterne til forholde sig til deres situation og derved blive helbredte eller få et forbedret liv. Mattingly's præsentation af narrativer som en genre, der indeholder den enkeltes livshistorie, men som også rækker ud over dette brug, idet hendes generelle betragtninger kan anvendes udenfor den medicinske sammenhæng.

Anvendelse af narrativer særligt til at fremstille livsverdenen og livshistorier er et bud på narrativets muligheder. Bruner (1986) taler om, at etnografi har en narrativ struktur. Her skriver han om etnografi, der skal indfange det særlige i en historisk periode, altså som en genre indenfor historiefortælling. Han bruger de amerikanske indianers (american natives) historie, som eksempel for at illustrere, hvordan det samme narrativ kan vise "dual aspects of the same phenomenon". I 30'ernes Amerika fortalte antropologer indianernes historie med en narrativ struktur, der sendte et politisk budskab om fortiden som glørværdig, nutiden som desorganisation eller opløsning af kulturen og fremtiden som tilpasset. Den

²¹ Livsverden er et udtryk opfundet af den tyske filosof Habermass, og anvendes indenfor fænomenologien. Jeg har her anvendt det overfor levevilkår, som udtrykker facts mens livsverden indeholder de "bløde" værdier.

samme historie fremtrådte i 70'erne med en struktur, der indeholdt begreber, der fortalte om fortiden som undertrykkelse, nutiden som modstand og fremtiden som genopståen. Der vil ifølge Bruner (1986) til enhver tid være et underliggende dominant narrativ, som indeholder tidens politiske budskaber og kulturelle værdier. Det dominante narrativ vil komme til udtryk som samtidens historiske og kulturelle kontekst, som derfor kan udledes af den enkelte fortælling. I mine data er den enkelte mors fortælling at sidestille med et fortalt narrativ og fortællingen om det moderne samfund at sidestille med det dominante narrativ.

I forhold til mit projekt kan denne forståelse af den narrative struktur i mødrenes fortællinger så måske indeholde samtidens kulturelle værdier og politiske budskaber om vilkårene for moderskab i 2005. Selve moderens fortælling viser måske umiddelbart detaljer i hendes livsverden, mens det dominante narrativ viser sider af hendes levevilkår på dette tidspunkt. Det dominante narrativ for samtidens unge handler om selvrealisering og identitetsdannelse på de vilkår, der er oppe i en tid med globalisering og stigende kompleksitet i forhold til de egenskaber, der skal anvendes i job og fritid for at begå sig socialt i gruppen (Illeris et al, 2002). Det forbliver dog i antropologien spekulativ, siger Bruner (1986), hvad det dominante narrativ i nutiden indeholder, da man først kan få øje på det, når det er skiftet til det næste.

Den antropologiske historie (ibid., 1986) eller fortælling er repræsentationer af forskerens forestillinger om livet i informanternes verden og ikke nødvendigvis det sande billede af livet for disse mennesker. Disse historier er ikke ideologisk neutrale, de indeholder både strukturer af mening og af magt. De mange valg, som bliver foretaget undervejs kan forme fortællingen, så den i højere grad er forskerens end informantens. Dette er han blevet opmærksom på ved at høre informanter genfortælle den historie, som antropologerne havde fortalt. Han tale også om, at hver genfortælling af en historie omformer selve historien af den aktuelle fortæller.

Jeg har haft den oplevelse, at jeg selv har genfortalt historier nogle af mine oplevelser i felten, og jeg har registreret, at netop historien om Camillas brug af internet-mødregupper blev formet og ændret en smule, hver gang den næste kollega spurgte til den. Jeg kan derfor sagtens se konsekvensen deraf, når andre skal genfortælle, hvordan de har hørt mig fortælle Camillas historie. Jeg kan dog også se, at pointen eller dele af historien kan forandres af den næste fortæller, så Camilla ikke selv ville kunne genkende sin egen

historie, hvis den blev fortalt til hende. I dette projekt er Camillas historie nedskrevet umiddelbart efter, jeg har hørt den, og den er ikke ændret siden, men det er den mundtlige overlevering, der bliver påvirket af genfortælling.

En anden pointe ligger i selve konstruktionen for et narrativ eller en fortælling. Narrativet (ibid., 1986) indeholder en historie (story) eller en beretning, som er en abstrakt sekvens af en event. Den har en diskurs bag sig, som er det medie eller den tekst, hvor historien er fæstet til. Endeligt er der selve handlingen at fortælle, der er afhængig af konteksten, der her omtales som tilskuere eller tilhører (audience). Det er altså af betydning, hvem man fortæller historien til, da denne handling er med til at forme den.

Dramaer, der handler om liv og død, smerte og helbredelse, er temaet i Mattingly's (1998) brug af narrativer. Hos Mattingly er der i narrativets konstruktion indlejret narrativ tid. Hun taler om, at der i narrativet findes en midlertidighed, hvor der er begyndelse, midte og en slutning, som markerer, at tingene er forandrede ved narrativets slutning.

Måske derfor er dette brug særlig anvendeligt omkring fødsler, som hos Guttman (1998), der kalder narrativet en helende genre. Hun taler om, at fortællingen om fødslen og al den smerte, der var forbundet dermed bliver transformeret til en ny erfaring, og dermed bliver det muligt for den nybagte mor at frigøre sig fra oplevelsen. Jeg vender mig igen mod mine data, som handler om moderskabet og det ansvar og den byrde, som kommer til sammen med det, da mødrene er ansvarlige for barnets overlevelse, sundhed og trivsel. Jeg ser i mødrenes historier om amningens start, at der er smerte og usikkerhed forbundet med oplevelserne med barnet, så anvendelsen af narrativer kan på denne måde også være frugtbar for mødrene og forståelsen af mødrenes fortælling og genfortælling af forløbet både til sundhedsplejersken, måske til hendes egen mor, men i hvert fald også til mødregruppen.

Hos Elinor Ochs & Lisa Capps (1996) antropologer med rødder i anvendt lingvistik, er narrativer et altomfattende fænomen, fordi det former selvet, samtidig med at det selv bliver formet og fortalt. Det indeholder to dimensioner, som de beskriver som tid og pointer, og tidsmæssige dimension skal også her forstås som en midlertidighed, idet narrativet eksisterer i en overgang mellem en gammel og en ny forståelse af selvet. Midlertidigheden giver muligheder for fortælleren for at skifte rundt i forhold til

kronologisk tid og på den måde få styr på fortællingen og skabe en pointe ved at fremhæve nogle dele, mens andre udelades eller nedtones. Pointer er budskabet i det fortalte, og Ochs & Capps (ibid., 1996) skriver om narrativet, at det skaber en personlig historie, eller at det indeholder formning (shaping) af selvet gennem det personlige narrativ eller den personlige fortælling.

I Ochs & Capps (1996) artikel "*Narrating the Self*" omfatter begrebet narrativer stort set alt, der kommunikeres til andre mennesker. Narrativer er en fundamental genre, der skaber mening i erfaring. Det findes hos små børn, der er i gang med at udvikle sprog og kommunikerer næsten udelukkende med deres kropssprog indtil dette talte sprog er brugbart. De taler om, at et narrativ kan være "*a range of genres from story to novel, diaries and letters to memoirs, gossip to legal testimony, boast to eulogy, trouble talk to medical history, joke to satire, bird song to opera, etching to palimpsest, and mime to dance.*" (ibid., side 19), og altså skal forstås bredt som en meddelelse fra en person til en anden.

Fra mine data brugte jeg historien (se side 21) om Tanja's mobiltelefon, der ringede, mens sundhedsplejersken er på besøg. På den måde får Tanja en meddelelse fra en anden, men sender samtidig sin egen meddelelse til andre tilstedeværende i rummet, nemlig om noget af det vigtigste indehold i hendes liv lige nu. Faderen til barnet er også en del af denne information, da det netop er hans opringning til hende, der udløser et billede af deres søn. Her er det altså et både et auditivt og et visuelt udtryk, der er en del af narrativet om Tanja's moderskab.

Brugen af narrativer (ibid., 1996, side 30) er med til at placere begivenheder i en større sammenhæng. De siger: "*One of the most important functions of narrative is to situate particular events against a larger horizon of what we consider to be human passions, virtues, philosophies, actions, and relationships.*" Det er dog ligeså vigtigt, at brugen af narrativer er en interaktionel proces, som medierer selvforståelsen hos den fortællende på baggrund af feed-back fra publikum (ibid., side 35).

Selvet og identiteten i narrativet

Selvet dynamiserer identiteten, skriver Hansen (2002), og han definerer selvet som et begreb om den menneskelige motivstruktur. Selvet retter sig mod at "*blive empatisk spejlet af omgivelserne på sin individuelle selvhævdelse og selvfremstilling (se mig som den jeg*

er)” (ibid., s.27). Det er et af fire områder, der definerer selvet i psykologiske termer. Af interesse i den aktuelle sammenhæng er dog snarere, hvordan identiteten kommer til udtryk og formes i det enkelte menneske af selvet og i et samspil med omgivelserne. Det kan ske gennem narrativet, som er tæt forbundet med hændelser og som nævnt publikum.

Narrativet er kontaktfladen mellem selvet og samfundet, skriver Ochs & Capps (1996), og det udgør en ressource til socialisering af følelser, attituder og identitet, det udvikler relationer og konstituerer tilhørsforhold i samfundet.

Alle nybagte forældre kan ses som værende i en narrativ proces, hvor de er i gang med at fortælle deres nye fortælling om sig selv. Unge førstegangs forældre i dag, må i udpræget grad skabe sig selv, fordi de lever i en reflektiv modernitet, hvor deres selvfremstilling konstant må tilpasses nye betingelser, og hvor tilhørsforhold til den særlige gruppe i samfundet, som de identificerer sig med konstant må bekræftes. I denne sammenhæng får det personlige narrativ en central rolle.

Alice sidder i sofaen foran mig med sin datter Henriette. Det er meget rodet og ikke særlig rent i lejligheden. Hun er heller ikke selv velsoigneret. Der er gået næsten en time, hvor vi har talt om hende og barnet. Vi skal lave en ny aftale og jeg forslår en dato i april måned.

”Kan det være i april eller er det håbløst langt ude i fremtiden?”

”Ja, det kan vi godt. Så kan du lige blive kodet ind i telefonen.” Alice tager mobiltelefonen, som ligger midt på stuebordet og er tændt. Hun begynder at trykke på tasterne og det siger små bib-lyde for tast hun trykker på. Jeg har fat i min kalender, og bladrer i den. Det siger også en lyd, men det er lyden af en bog, der bliver bladret i. Næsten samtidig når vi frem til den aktuelle dato.

”Hvad siger du til den 12.?” Hun kigger over på mig og svarer: ”Nej, hvor pudsigt, det var lige der jeg også var kommet til” Hun kigger ned på telefonen igen og taster lidt videre og siger så, mens hun kigger på mig: ”Så, nu er du oprettet som en note!”

Vi griner lidt og jeg rejser mig fra sofaen for at gå videre til næste besøg.

Jeg husker denne oplevelse, fordi Alice handlede meget anderledes, end jeg havde forventet. Hun signalerede i situationen, at hun havde styr på tingene, og det var helt

modsat mine tidligere erfaringer omkring aftaler med hende. I denne situation lignede hun en moderne mor med styr over sig selv og sit barns verden. Dette billede af hende ønskede hun, at jeg skulle gå derfra med.

Kapitel 5

Konklusion og afslutning

I den reproduktive kronologi, der omfatter kønsmodning, konception, graviditet, fødsel og moderskab, behandles selve fødslen indenfor antropologien som en særskilt periode. Der er flere antropologer (bl.a. Jordan (1963) og Floyd-Davis(1992)), som har koncentreret sig om fødsler indenfor 'Anthropology of Birth' og en hyppigt anvendt tilgang er at forstå fødslen som et overgangsritual. Guttman (1998) har udvidet denne forståelse ved at se på, hvordan narrativer kan konstruere fødslen som en begivenhed, og hvorfor fortællinger er hyppigt anvendte i den forbindelse.

Jeg har i mit projekt interesseret mig for netop disse to tilgange til den periode i den reproduktive kronologi, der handler om moderskabet. Jeg har brugt den klassiske antropologiske tilgang, hvor moderskabets indstiftelse forstås som et overgangsritual (van Gennep ((1908) 1960) og V. Turner (1957)). Her skal kvinden ved separation fra sin tidligere status og position i samfundet og gennem en liminal fase i barselstiden inkorporere samfundets væsentligste normer og værdier, for til sidst med større livserfaring og en ny identitet at kunne indtage sin nye sociale position. Jeg har derefter foreslået en narrativ tilgang (Capps & Ochs 1996, Mattingly 1998, Bruner 1986), som yderlig en måde at anskue konstruktionen af moderens nye rolle.

I ungdomslivet er en til stadighed igangværende forhandling om identitet og selvfremsstilling gennem fortællinger og udtryk med til at gøre indtryk på omverdenen og høste anerkendelse i inderkredsen af venner. En fortsættelse af narrativ adfærd for de unge voksne giver næring til en fortsættelse af identitetsspillet gennem de nye faser af den reproduktive tid. Alle nybagte mødre skaber sin identitet gennem fortællinger, også i forbindelse med efterfølgende børnefødsler. Bäck-Wiklund (1999) bekræfter, at de mødre, der har mulighed for at fortsat at deltage i det moderne liv oplever største sammenhæng mellem dette og rollen som mor. I mit studie har jeg interesseret mig for unge førstegangs mødre, fordi det moderne samfunds refleksivitet har vist sig tydeligst i forhold til de unge voksne, som gennem deres ungdom har navigeret under disse betingelser.

Mine data i dette projekt er netop genereret i en narrativ kontekst, idet de handler om samtaler og fortællinger om indhold og problemstillinger vedrørende moderskab og især omkring moderskabets centrum, nemlig barnet og det sundhed og trivsel. Jeg finder derfor,

at den narrative tilgang er oplagt og frugtbar for analysen og for skabelsen af indsigter, der kan formidles i en sundhedsfaglig kontekst.

Teoretiske perspektiver udspringer af den sociale virkelighed og de historiske konstruktioner, de er en del af. Ligesom narrativer afspejler de den sammenhæng, hvor de er skabt. Det vil sige, at funktionalistiske ideer passer bedre til et samfund, hvor alle har deres plads. I dagens moderne samfund, hvor alle må skabe sig en plads, må man vælge en fortælling om mennesket, som afspejler refleksiviteten til at lave sin analyse med.

Sundhedsplejersken på nyt terræn

I min dagligdag som sundhedsplejersker hører jeg kvinderne fortælle om deres fødselsoplevelser og tiden på barselsafdelingen. Disse fødselsfortællinger handler om oplevelsen af, at teknikken tog over og fødslen blev helt anderledes, end de havde forstillet sig, eller fra barselsafdelingen, hvor et personalemedlem demonstrerer, hvordan et barn lægges til, mens den frustreret mor ser på og føler sig uduelig og uvidende. Sundhedsplejersker lærer gennem deres uddannelse at forstå fødsler som et biologisk og psykologisk fænomen, mens der er meget lidt fokus på de sociokulturelle aspekter, som Robbie Davis-Floyd (1992) beskriver. Heller ikke Brigitte Jordans (1963) pointer omkring det unikke, som samtidig er specifikt og kulturelt forbundet får opmærksomhed.

For Malene, Tanja og de andre nybagte mødre i mit feltstudie er moderskabet konkret og nærværende, og deres oplevelser af fødslen og af at blive mor har fæstnet sig som billeder eller historier i bevidstheden. De er mødre både i biologisk, psykologisk og socialkulturel forstand. Fødsler og den første barselstid er forbundet med smerte og usikkerhed, som mødrene gennem fortællinger og genfortællinger kan bearbejde og strukturere, så de derved forandrer oplevelsen og forståelsen af sig selv (Mattingly, 1998).

De sider af moderskabet som sundhedsplejersken traditionelt²² er vant til at forholde sig til, har måske ikke samme vægtige betydning for den nybagte mor. Jeg tænker, at der omkring moderskab har været stort fokus på fysiske og fysiologiske forhold på et tidspunkt, hvor lægevidenskaben har gjort store landvindinger. Siden 1960'erne har psykologien forstået at en fødsel ikke bare fører til fysiske sår, men også psykiske rystelser. Antropologien kan se, hvordan disse rystelser ikke er "naturlige" men opstår i samspil mellem kulturelle

²² Se Henriette Buus's afhandling (se tidligere reference)

konstruktion af fødslen, og af den lykkelige familie, og sociale forhold som ikke nødvendigvis stemmer overens hermed.

I vore dage er der fokus på samfundsændringer, hvilket giver gode betingelser for at inddrage nyere forskningsbaseret viden (som f.eks. det ovenfor nævnte) i forståelsen af moderskabets etablering – en forståelse af at nye forældres omgivelser og hele måde at gå til livet på har ændret sig.

Glansbilledet af den nybagte mor med sin lille baby ses overalt i vores moderne samfund. I reklamer og dameblade, på TV i den bedste sendetid. Nogle af virkelighedens hovedpersoner i disse glansbilleder oplever dog ikke livet med en lille baby som idyl. Forventninger til moderskabet har været påvirket af sådanne billeder på den lykkelige familie, hvilket stadigvæk betyder en kernefamilie (Christoffersen, 1999), som vi kender den fra den sidste halvdel af det tyvende århundrede. Far, mor og et lille barn er blevet symbolet på det lykkelige liv, og det er i vores kultur indbegrebet af den enhed, vi kalder en familie, selvom der er mange andre former, der bliver praktiseret (ibid., 2004).

Sundhedsplejersken skal møde den lykkelige familie på dens egne præmisser og derfor skal hun kende til forholdene for den moderne mor i det moderne samfund. Det betyder, at sundhedsplejersken skal være lydhør og i givet fald hjælpe den nybagte mor med selvfremsstillingen og identitetsdannelsen gennem narrativer (Mattingly, 1998).

En vigtig pointe er dog, at billedet af den moderne mor ikke er entydigt, så sundhedsplejersken vil både være på hjemmebane og på nyt terræn, når hun møder disse mødre. Dette studie kan forhåbentligt give anledning større lydhørhed i konkrete situationer og opmærksomhed på nye tendenser i tiden. Det kan f. eks. være at den moderne mor er en far.....?

Susanne Hede

Den 31. maj 2005

Litteraturhenvisning

Bäck-Wiklund, Magareta: "Moderne moderskab"

I: Dencik, Lars og Jørgensen, Per Schultz (red.): Børn og familie i det postmoderne samfund. Hans Reitzels Forlag, 1999, side 197 – 216

Berth, Mette og Jørgensen, Heidi: "Når unge bruger medierne – en undersøgelse af den digitale ungdomskultur" i Dansk Pædagogisk Tidsskrift, 2004, nr. 1, side 16 – 25

Bruner, Edward M.: "Etnography as Narrative"

I: Turner, Victor W. and Bruner, Edward M.: The Anthropology of Experience
University of Illinois Press, 1986, s. 139 – 155

Christoffersen, Mogens Nygaard: "Familieudvikling – den danske model."

I: Dencik, Lars og Jørgensen, Per Schultz (red.): Børn og familie i det postmoderne samfund. Hans Reitzels Forlag, 1999, side 79 – 107

Dalsgaard, Anne Line: "Overgang eller sidespor? Danske kvinder på barsel."

I "Kvinder, Køn og Forskning", Vol. 11, Nr. 1, 2002, side 53 – 62

Davis-Floyd, Robbie: "The Rituals of American Hospital Birth"

I: Conformity and Conflict: Readings in Cultural Anthropology, 8th ed.,
David McCurdy, ed., HarperCollins, New York, 1994, pp. 323-340.

Giddens, Anthony: "Modernitetens konsekvenser"

Hans Reitzels Forlag, 1990/1994

Goffman, Erving: "The Presentation of Self in Everyday Life"

Penguin Books Ltd., London 1959

Guttman, Dorrit: "Mellem havskum og orkaner. En undersøgelse af fortalte fødsler"

4. semester projekt, Institut for Antropologi, Juni 1998

Hammersley, Martin and Atkinson, Paul: *Ethnography, principles in practice*. London: Routledge 1995. Side 1-123

Hastrup, Vibeke (red.): "Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode."
Hans Reitzels Forlag, 2003, side 7 – 8

Jahn, Anette Wilhjelm: "Fødselspersonalets positionering af udlændinge"
I "Kvinder, Køn og Forskning", Vol. 11, Nr. 1, 2002, side 19 – 29

Jahn, Anette Wilhjelm: "Forskelsskaber og fællesskaber i fødselsrummet. Om etniske kategoriseringsprocesser med etnicitet som eksempel."
Kandidatspeciale nr. 199, Institut for Antropologi, Københavns Universitet, 2001

Jordan, Brigitte: "Birth in Four Cultures"
Vaveland Press Inc., 1993.

Lind, Malene: "Liminale kvinder og perifere mænd. Om vordende forældre."
I "Kvinder, Køn og Forskning", Vol. 11, Nr. 1, 2002, side 30 – 41

Lind, Malene: "Den søde ventetid: Køn og krop undervejs for forældreskabet."
Speciale nr. 183, Institut for Antropologi, Københavns Universitet, 2001

Løkke, Anne: "Døden i barndommen"
Nordisk Forlag A/S, København, 1998

Løkke, Anne: "Forældre billeder – skitser til moderskabets og faderskabets historie"
I: *Social Kritik*, nr. 25 – 26 / 93, side 7 – 21.

Mattingly, Cheryl: "Healing dramas and clinical plots",
Cambridge University Press, 1998

Mauss, Marcel: "Gaven. Gaveudvekslingens form og logik i arkaiske samfund."
Presses Universitaires de France, (Spektrum, Viborg), 1950 (2000)

Mosbæk, Charlotte: "Det nyfødte barn – de nye forældre. Om fødselens psykologi"
Hans Reitzels Forlag A/S, 1996

Ochs, Elinor and Capps, Lisa: "Narrating the self"
Annual Review of Anthropology, Vol. 25 (1996), s.19-43

Raphael, Dana: "Matrescence, Becoming a Mother, A "New/Old" Rite de Passage"
I: "Being Female. Reproduction, Power, and Change.", 1975, side 65 – 71

Rønne, Christopher: "Den uforståelige drift"
Debatindlæg bragt i Politikken, januar 2000

Tjørnhøj-Thomsen, Tine: "Tilblivelseshistorier"
Ph.d. række nr. 12, Institut for Antropologi, Københavns Universitet, 1998

Tjørnhøj-Thomsen, Tine: "Samværet. Tilblivelser i tid og rum."
I: Hastrup, Kirsten (red.): "Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode." Hans
Reitzels Forlag, 2003, s. 93 – 115

Turner, Victor: "Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites de Passage"
I: The Forest of Symbols. New York 1967. Side 93-111

Ulk, Rikke: "The velvet Rope. Grænsedragning I Klubland. En analyse af klubsocialitet i
New York" Specialerække nr. 222, Institut for antropologi, København, 2002

Vestergaard, Anette: "Børneopdragelse gennem 100 år"
Politiken Bøger, København, 2004

Vadel, Cato: "Feltarbeid i egen kultur"
Forlaget Seek A/S, Flekkefjord, 1991